

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #28

V. 6

Baku

29.04.2020 - 30.04.202

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.04.2020) - Warszawa, 2020. - 84 str.

ISBN: 978-83-66401-45-7

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Publikacja elektroniczna.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2020

ISBN: 978-83-66401-45-7

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Ćekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

N. Yuriychuk, Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor, Assistant Professor at the Chair for Ukrainian Linguistics and Methods of Education SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical Hryhorii Skovoroda University», Ukraina

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskiego, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

ЗАСОБИ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПРОФІЛАКТИЦІ ТА КОРЕКЦІЇ БЕЗПОРАДНОСТІ СТУДЕНТІВ	
Дучимінська Т.	6
ПОШУК ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТАНІВ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО КАРАНТИНУ	
Вінтюк Ю. В.	9
ДИСПОЗИЦІЙНО-РЕФЛЕКСИВНИЙ КОМПОНЕНТ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
Чайкіна Н.О.	12
СПЕЦИФІКА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ ЗДАТНОСТІ ДО НАВЧАННЯ	
Шевчук В.В.	15
MEMORY AND ITS PROCESSES	
Kuznetsov R. O., Borshchova A.V.	18
ЯВИЩЕ БУЛІНГУ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	
Касьянова А. С.	21
CLIMATIC CHANGES IN KHERSON OBLAST UNDER THE IMPACT OF GLOBAL WARMING	
Lykhovyd P. V., Biliaieva I. M., Piliarska O. O., Boitseniuk K. I.	24
КОМУНІКАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	
Сорокіна Г. В.	26
ПІДПИСАННЯ ЛОНДОНСЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ 1913 РОКУ У ВИСВІТЛЕННІ ГАЗЕТИ «КИЄВЛЯНИН»	
Чернік С.Д.	31
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ УВАГИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Амплеєва О. М., Ліпова Н.Ю.,	34
HUQUQIY TARBIYA VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	
Bozorova M.	38
THE HISTORY OF KOKAND	
Gulyamov Z.	41
O'ZBEK MILLIY MADANIY ME'ROSINING QADR TOPISHIDA "SHARQ TARONALARI" MUSIQA FESTIVALINING O'RNI VA AHAMIYATI	
Ibragimov Sh.X.	44
SPELLING APPROACH IN GEOGRAPHY: PROBLEMS AND SOLUTIONS	
Kahhorova U.	47

PROFESSIONAL ETHICS OF TV AND INTERNET JOURNALISTS Karamatdinova A.J.	49
ROLE OF MEDIA IN COVERING ENVIRONMENTAL ISSUES Karamatdinova A.J.	53
PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE IMPLEMENTATION OF STATE POLICY TO SUPPORT YOUNG WOMEN, PROTECTION OF THEIR RIGHTS AND INTERESTS Khursanova M.	56
SHAKHRISABZ CITY – ARCHITECTURAL HISTORICAL RESPONSIBILITIES Madiev F. M., Khaydarov Sh.n Z.	58
SO‘Z BIRIKMALARI SINTAKTIK DERIVATSIYASI. ULARDA OPERATOR, OPERAND, DERIVAT TERMINLARINING IFODALANISHI Azizova D. A., Anorboyeva K. Sh.	62
TOGAY MUROD AND ULUGBEK HAMDAM’S IMAGE CREATION SKILLS Karimjonova M.	64
METALLARNING TUZILISHINI O‘RGANISH HAMDA BU ORQALI MAVJUD MUAMMOLARINI HAL ETISH YO‘LLARI Olimov J. M.	67
“MAYSARANING ISHI” BAHODIR YO‘LDOSHEV TALQINIDA... Otaxonov H. E.	69
INFORMATION SERVICES ARE AS ONE OF THE MAIN BRANCH OF PUBLIC RELATIONS IN UZBEKISTAN Sadullaeva K. O.	71
FERGANA VALLEY’S HONOURABLE NARRATOR Tojiboeva D. E.	73
MILLIY QADRYATLARIMIZ VA MA’NAVIVY MEROSLARIMIZNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI O‘RNI Yadgarova N. A.	76
THE ROLE OF SCIENCE AND MORALITY IN THE VIEWS AND WORKS OF THE GREAT POET ALISHER NAVOI AND THE FEATURES THAT SET AN EXAMPLE FOR US Yusupova M.	78
АДАБИЁТ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ДАРСЛИКЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ Нишонава Х., Нишонава Ш.	81

ЗАСОБИ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПРОФІЛАКТИЦІ ТА КОРЕКЦІЇ БЕЗПОРАДНОСТІ СТУДЕНТІВ

Тамара Дучимінська,

кандидат психологічних наук, доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Ключові слова: особистісна безпорадність, песимістичний атрибутивний стиль навчальна діяльність студентів, корекція, арт-терапія.

Keywords: personal helplessness, pessimistic attributive style, students' educational activity, correction, art therapy.

Дослідження психологічного феномену безпорадності на сьогодні є надзвичайно актуальним, адже прояви безпорадності як комплексної особистісної властивості спостерігаються не лише на особистісному рівні у симптомокомплексі стійких особистісних властивостей, а й на поведінковому, негативно впливаючи на ефективність та успішність діяльності особистості.

Актуальність теми окреслює нові перспективи вивчення цієї проблеми й розробки форм й методів психокорекційної роботи щодо профілактики та подолання особистісної безпорадності.

Саме тому **метою статті** є особливості застосування засобів арт-терапії у профілактиці та корекції проявів особистісної безпорадності у студентів.

Особистісна безпорадність розглядається як стійке специфічне утворення особистісного рівня, яке поєднує певні особистісні властивості, песимістичний стиль атрибуції і стійкі невротичні порушення [5]. Вивчаючи детермінанти її виникнення, прояви на когнітивному, мотиваційному та емоційному рівнях, дослідники виділяють способи корекції та профілак-

тики, враховуючи внутрішні резерви особистості й особливості зовнішніх впливів (факторів середовища).

Вказуючи на зовнішній вплив при корекції сформованої безпорадності, низка вчених [1; 2; 4; 5] описує специфіку педагогічного впливу, що проявляється в особистісно-орієнтованому стилі взаємодії викладача зі студентами, опорі на «індивідуальні відносні норми», зміні контролюючих стратегій викладача на партнерську взаємодію тощо. Підкреслюючи важливість зовнішнього впливу в профілактиці та корекції безпорадності, вчені [2; 3; 4] виділяють роль внутрішніх чинників – відповідних особистісних якостей та ефективних стратегій поведінки.

Для досягнення поставленої мети було сформовано дослідницьку вибірку, яку склали 160 студентів III курсів університету. За допомогою низки стандартизованих методик було здійснено діагностику сформованості особистісної безпорадності за такими критеріями: атрибутивний стиль, самооцінка емоційних станів, мотивація досягнення, рівень суб'єктивного контролю та виявлено взаємозв'язок

проявів особистісної безпорадності з провідною діяльністю студентів. Для обробки результатів констатувального експерименту використовувались методи математичної статистики.

Процедура кластерного аналізу забезпечила поділ досліджуваних на три основні групи, до яких увійшли студенти з високими показниками безпорадності, її протилежною якістю – самостійністю й студенти з різним поєднанням діагностичних показників. Студенти першої групи («безпорадні») характеризувалися вираженими песимістичними настроями, великим прагненням до уникнення невдач, низьким рівнем суб'єктивного контролю та негативними емоційними станами.

За результатами аналізу теоретичних джерел щодо корекційно-профілактичних форм та методів роботи виявлено, що найбільш оптимальним засобом подолання особистісної безпорадності (формування мотивації досягнення, зміни атрибутивного стилю, встановлення суб'єктивного контролю над ситуацією тощо) є соціально-психологічний тренінг як метод активного навчання та впливу на особистість. У структурі програми тренінгу, ми виділили такі навчально-змістові модулі: оптимістичний атрибутивний стиль як засіб корекції безпорадності; емоційна стабільність як запорука подолання особистісної безпорадності; поведінкова активність як детермінанта формування мотивації досягнення успіху.

Реалізація мети тренінгу здійснювалась завдяки використанню арт-

терапевтичних вправ спрямованих на розвиток внутрішніх ресурсів.

У першому модулі тренінгу студентам пропонувалися вправи, спрямовані на активізацію позитивного досвіду у навчанні, формування впевненості, розвитку навичок диференціації причин позитивних та негативних подій, усвідомленні достатності докладених зусиль. Використовувалися вправи створення колажу, малювання асоціацій пов'язаних з оптимістичним поясненням життєвих подій, виготовлення «компліменту» для сусіда в групі тощо.

Реалізація другого модулю щодо формування емоційної стабільності як засобу подолання безпорадності, формування і розвитку навичок адекватної самооцінки власних емоційних станів і настроїв здійснювалася з використанням таких вправ: «Я в променях сонця», «Колір мого настрою», «Завершення речень», «Оплески» тощо.

Третій модуль тренінгу був спрямований на формування активної поведінкової стратегії у навчальній діяльності. Цікавими для студентів були вправи «Мое нове ім'я», створення власного девізу, спрямованого на активізацію мотиваційної активності студента у навчанні. У результаті роботи студенти сформулювали такі варіації особистих девізів: «Вірити в себе – головне!» «Я відповідаю за усі свої дії!», «Самоаналіз своїх умінь – запорука успіху» тощо.

Оцінка ефективності проведення соціально-психологічного тренінгу здійснювалась на основі отриманих

якісних і кількісних показників. Якісні зміни проявились в усвідомленні студентами причин та наслідків стану безпорадності, формуванні продуктивних стратегій поведінки на основі індивідуальних норм досягнення; корекції власного стилю пояснення причин успіху та невдач, набутті навичок конструювання збалансованого рівня домагань тощо. Кількісні зміни було виявлено у зміні показників атрибутивного стилю, мотиваційній активності, результативності навчальної діяльності у студентів.

Таким чином, результати використання арт-терапевтичних технік для профілактики та корекції особистісної безпорадності студентів, засвідчили їх ефективність за кількісними і якісними показниками.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми корекції та профілактики особистісної безпорадності студентів. Перспективи подаль-

ших досліджень вбачаємо у ґрунтовному вивченні причин та проявів особистісної безпорадності студентів й розробці на цій основі комплексних психолого-педагогічних технологій її подолання.

Література

1. Батурич Н. А. Психология успеха и неудачи Челябинск: Изд. ЮУрГУ, 1999. – 100 с.
2. Батурич Н. А., Выбойщик И. В. Анализ подходов к профилактике и коррекции выученной беспомощности // Теоретическая, экспериментальная и практическая психология: сб. науч. тр. / под ред. Н.А. Батурич. Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2000. Т.2. – С. 116-127.
3. Зелигман М. Как научиться оптимизму: советы на каждый день /М. Зелигман; пер. с англ. М.: Вече, 1997. – 432 с.
4. Хекаузен Х. Мотивация и деятельность. 2-е изд. СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.
5. Цирич Д.А. Психология личностной беспомощности: исследование уровней субъектности. М.: Издательский центр «Академия», 2010. – 410 с.

ПОШУК ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТАНІВ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО КАРАНТИНУ

Вінтюк Ю. В.

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри Теоретичної та практичної психології
Національного університету “Львівська політехніка”

Ключові слова: соціальна ізоляція, порушення зони комфорту, неоптимальні психічні стани, психологічна деривація, психічне напруження, стрес, паніка, психологічне здоров'я.

Key words: social isolation, disruption of the comfort zone, suboptimal mental states, psychological derivation, mental stress, stress, panic, psychological health.

Психологія сьогодні покликана дати відповіді на нагальні виклики сучасності, задля того, щоб допомагати жити у реальних складних умовах. Відповідно, ситуація, що склалася у зв'язку з впровадженням загальнодержавного карантину, потребує належного вивчення та пошуку шляхів подолання труднощів, що виникли у зв'язку з перебуванням в умовах наявних соціальних обмежень. Про те, що впровадження карантину, через наявність низки обмежень, спричинило не лише до певних незручностей у широких прошарків населення, але й появи психологічних проблем, свідчать численні повідомлення у ЗМІ. Це зумовлює необхідність розгляду даної проблеми; вказана обставина вказує на актуальність даного дослідження.

Мета роботи: розглянути проблему виявлення конструктивного підходу до вивчення психологічних станів населення під час загальнодержавного карантину.

Для початку варто констатувати, що як наше суспільство, так і світова спільнота виявилися неготовими до труднощів, які виникли несподівано. Це ж саме можна сказати і про наукову та практичну психологію, як у світі, так і в нашій країні. Тому ситуація, що склалася у суспільстві під час карантину, як і психологічні феномени, спричинені нею, тільки починають вивчатися. Нечисленні публікації за даною темою, що з'явилися, лише підтверджують, що вітчизняні фахівці з психології не готові до подолання негативних психологічних явищ, що набули значного поширення (див., напр.: [1 – 3] та ін.). Очевидно, що ніякі теоретичні міркування над проблемою не зможуть її вирішити, і з'ясування особливостей психологічних станів населення в умовах епідемії потребує відповідного повномасштабного емпіричного дослідження, яке важко провести через наявність карантину. Однак це не заперечує необхідність по-

шуку конструктивного підходу до вивчення даного явища, що допоможе знайти ефективні практичні методи подолання наявних психологічних проблем.

Найперше, що можна встановити внаслідок огляду публікацій на дану тему, це те, що у науковців немає однастайності щодо природи соціально-психологічних труднощів, які набули масового поширення в умовах епідемії та запровадженого у зв'язку з нею загальнодержавного карантину. Тому в одних випадках йдеться про соціальну ізоляцію; в інших – про порушення зони психологічного комфорту особистості; або ж спричинені ними неоптимальні психологічні стани, зокрема: про психологічну деривацію, психічне напруження, стрес, паніку; а також про психологічне здоров'я та ін.

Важко погодитися з тим, що соціальні обмеження в умовах епідемії і впровадження карантину спричинюють психологічну депривацію, оскільки люди не перебувають у замкненому ізольованому просторі, та мають змогу самостійно здійснювати повний цикл життєдіяльності, і задовольняти при цьому наявні потреби. Проте не можна заперечувати, що люди відчують дискомфорт через неможливість займатися всіма звичними справами, що призводить до появи неоптимальних психічних станів, зокрема, тривожності, а відтак і стресу.

Не витримує критики також положення про те, що в умовах карантину людям бракує соціальних контактів. Адже сучасні комунікативні техноло-

гії: телефон, Інтернет, соціальні мережі тощо – дають практично необмежені можливості для спілкування. Скоріше за все, корінь проблеми потрібно шукати не в нестачі комунікацій, а в якості спілкування, опосередкованого за допомогою сучасних технічних засобів. Хоча вивчення цієї проблеми вимагає проведення окремого дослідження.

Варто відзначити, що психічне напруження, стрес, паніка – які спостерігаються в умовах карантину, не є наслідком запроваджених обмежень. Вони спричинені непевною ситуацією у світі, в країні, неспроможністю медицини і сучасної науки подолати наявну епідемічну загрозу, а ще невпевненістю у майбутньому, страхом втратити роботу та неможливістю внаслідок того забезпечувати сім'ю тощо.

Сумнівним також видається твердження, що наявні труднощі психологічного плану зумовлені виходом зі зони звичного психологічного комфорту. Хоча умови життєдіяльності дійсно значно обмежені, проте залишаються значні можливості для задоволення практично всіх наявних актуальних потреб. Людина має необмежені ресурси для адаптації до умов, що змінюються, і здатна гнучко пристосуватися до ізоляції за дії карантинних обмежень.

Щодо забезпечення в умовах карантину належного рівня психологічного здоров'я, варто відзначити наступне. Дійсно, психічне здоров'я включає внутрішні ресурси психіки людини, які дають змогу долати різноманітні

труднощі; проте його забезпечення вимагає тривалого і наполегливого формування всіх складових, відповідної діагностики і своєчасного задіяння. Відповідно, на швидку активізацію ресурсів психологічного здоров'я у широких мас населення не можна розраховувати у найближчий час, який наявний для подолання епідемії.

Можна припустити, що в умовах соціальних обмежень, хоча люди і не перебувають в умовах деривації, проте вони отримують обмежений набір впливів, у той час як нестача інших важливих впливів спричинює дискомфорт, призводить до появи неспокою, тривожності, а згодом і до стресу. Однак нестачу необхідних впливів також можна значною мірою скомпенсувати, задіяючи для цього додаткові можливості, які також є в наявності.

Проведений огляд свідчить, що непогану перспективу розвитку має думка про те, що не витримують умов перебування в карантині передусім ті, хто шукає вирішення проблем у світі зовні, а не в середині себе. Адже з історії нам відомі непоодинокі випадки, коли люди витримували протягом тривалого часу значно важчі умови ізоляції при дії непомірно жорстких обмежень: у місцях позбавлення волі, в умовах підпілля, концентраційного табору тощо (див., напр.: [4]). Відповідно, порятунок від психологічних проблем, що виникли, необхідно шукати не у послабленні обмежень та збільшенні сурогатного спілкування, а у пошуку і активізації внутрішніх ре-

сурсів психіки. Які саме це можливості, як можна їх задіяти в даних умовах? Пошук відповіді на дане питання вимагає продовження дослідження.

Висновок. Ситуація, що склалася у світі в умовах поширення пандемії коронавірусу і впровадженого у зв'язку з цим карантину вимагає пошуку шляхів вирішення спричинених труднощів, що непокоять велику кількість населення. Пошук і розробка конструктивного підходу до вирішення проблеми дозволить створити ефективні методики для подолання наявних проблем і спричинених ними труднощів.

Література:

1. Психічний стан підлітків під час карантину: як впоратися з кризою // – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <https://oda.odessa.gov.ua/news/psihicnijstan-pidlitkiv-pid-cas-karantinu-akvporatisa-z-krizou>
2. Ігнатівич О. М. Психологічна профілактика паніки та засоби її подолання // Психологічна профілактика і гігієна особистості у протидії пандемії COVID-19: Методичний посібник / За ред. В. В. Рибалки. – Київ: Інститут пед. освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України, 2020 р. – С. 61-65.
3. Становських З. Л. Поведінка самозбереження особистості в ситуації пандемічної коронавірусної тривоги // Психологічна профілактика і гігієна особистості у протидії пандемії COVID-19: Методичний посібник / За ред. В. В. Рибалки. – Київ: Інститут пед. освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України, 2020 р. – С. 75-77.
4. Франкл В. Скажи жизни Да! Психолог в концлагере. – М.: Альпина-нон-фикшн, 2017. – 239 с.

ДИСПОЗИЦІЙНО-РЕФЛЕКСИВНИЙ КОМПОНЕНТ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Чайкіна Н.О.

PhD, к. психол. н., доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

Розглядаються складові, які впливають на уявлення про сімейні цінності в студентському віці. Аналізуються результати дослідження диспозиційно-рефлексивних компонентів сімейних цінностей через рівень сімейної адаптації, згуртованості, смислотиттєвих орієнтацій, аспектів локусу контролю «Я» і ставлення до своєї сім'ї у студентському віці.

Ключові слова: студенти, сімейна адаптація і цінності, екзистенція буття, локус контролю «Я», цілі, результат і осмисленість життя.

Keywords: students, family adaptation and values, existence of being, locus of control «I», goals, results and meaningfulness of life.

Постановка проблеми. Диспозиційно-рефлексивний компонент сімейних цінностей в студентському середовищі передбачає наявність у юнаків та дівчат стійкої позитивної мотивації до шлюбу, як важливої життєвої цінності (базове «Я»), усвідомлене бажання мати сім'ю, глибоку переконаність у її значущості, прагнення бути щасливим у подружньому житті, потребу в оволодінні знаннями, вміннями та навичками, які є необхідними для створення та успішного функціонування сім'ї (ситуаційне «Я»). Даний компонент знаходить своє вираження в ціннісно-смісловій сфері образу «Я» – у настановленнях, ціннісних орієнтаціях, переконаннях, мотивах, моральних нормах, життєвій позиції, що поступово формується в створений спільними

зусиллями образ «МІ-сімейна система». Дослідження психологів демонструють, що шлюбно-сімейні уявлення студентів вирізняються недостатньою наповненістю, невисокою оцінкою себе як майбутнього подружжя [1, 2]. Особливо неповними є уявлення студентів про функції сім'ї та організацію сімейного життя.

Аналіз останніх джерел і публікацій з теми. У сучасній вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці окремі аспекти впливу сімейних цінностей на формування психологічної і духовної культури студентської молоді вивчали І. Бех, Л. Белова, Г. Бейтсон, А.Я. Варга, Г. Дейнега, С.В. Ковальов, К. Маданес, Ф. Сімон, В.В. Столін, К.В. Седих, Дж. Хейлі, Й. Шварцев, Г. Шевченко, Т. Шклярова,

Н.О. Чайкіна, О.Г. Шмельов, Е.Г. Ейде-міллер та інші.

Вчений-дослідник сучасної сім'ї Р.П. Федоренко [4], вивчаючи проблеми сім'ї, формування сімейних цінностей відзначає, що «у гуманних відносинах добра, ширості, людяності, взаємоповаги утверджується віра дитини в людську духовність». Важливо відзначити, що недостатня увага до сімейних цінностей в житті сучасних сімей приділяється таким критеріям, як сімейна культура, толерантність, шляхетність, доброчинність, великодушність, емпатія, милосердя, благодійність, освіченість, інтелігентність та ін.

Організація досліджень. Для вивчення диспозиційно-рефлексивної складової сімейних цінностей в студентському середовищі, на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, було проведено емпіричне дослідження рівня сімейної адаптації та згуртованості членів сім'ї, смислотитетивих орієнтацій та аспекти локусу контролю і відношення студентів до своєї сім'ї.

Результати дослідження показали, що 63% респондентів мають позитивне ставлення до сім'ї. Такі студенти мають позитивний досвід або уявлення про гармонійні сімейні стосунки і відповідне рольове поведіння в ній. Лише 7% досліджуваних мають негативне ставлення до сім'ї, вони не відчують, що сім'я – це зона комфорту, безпеки і розвитку, не втручаються в сімейні справи і рідко проводять свій вільний час в сім'ї. Водночас низький

рівень сімейної адаптації властивий 43% студентам, що виявляється у ригідності і структурованості поведінкових стратегій сімейної поведінки і у невмінні адекватно взаємодіяти в ситуації впливу стресорів на сімейну систему. 14% досліджуваних мають високий рівень сімейної адаптації. В їхніх родинах завжди враховуються пропозиції всіх членів сім'ї, кожен з яких може гнучко реагувати на зміни сімейної системи.

У 29% респондентів було виявлено низький рівень сімейної згуртованості, вони рідко звертаються за допомогою до рідних, а в їх сім'ях не прийнято довірливо спілкуватися. Члени їхньої родини частіше спілкуються зі сторонніми, аніж один з одним, тому вони емоційно автономні і дистанційовані один від одного, що характерно для роз'єданого типу сімейної родини. Тільки 14% досліджуваних характерно високий рівень сімейної згуртованості. Такі студенти високо оцінюють ступінь емоційного зв'язку між членами сім'ї і їм притаманний зв'язаний тип сімейної згуртованості.

Результати свідчать, що 64% досліджуваних властивий середній рівень локусу контролю «Я». Вони ще не уявляють себе сильною особистістю та не володіють достатньою свободою вибору, щоб побудувати своє життя відповідно до своїх цілей і завдань та уявленнями про її сенс. Такі студенти поки що в залежності від ситуації можуть здійснювати контроль над подіями власного життя. Високий рівень за субшкалою «цілі в житті» властивий

47% досліджуваних, яких можна назвати цілеспрямованими людьми, хоча їх плани поки що не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їхню реалізацію. Для 24% досліджуваних властивий низький рівень за субшкалою «процес життя», що свідчить про переживання онтологічної значущості життя. Вони незадоволені своїм життям, невдачами і спираються у сенсі свого життя на спогади про минуле або на мрії про майбутнє. Середній рівень за субшкалою «результат життя» мають 56% студентів, які ще тільки починають вчитися вибудовувати стосунки і отримувати від них задоволення. 47% студентів мають середній рівень осмисленості життя, єдиний сенс життя для них полягає в тому, що щоб просто жити. Для 30% досліджуваних властивий низький рівень осмисленості життя. Їхні життєві погляди ще не зовсім визначені, а повсякденні справи приносять лише хвилювання та неприємності. Водночас 23% досліджуваних мають високий рівень осмисленості життя, такі студенти мають в житті ясні цілі та наміри, їхнє життя завжди наповнене яскравими та цікавими подіями. В житті вони, як правило, знаходять своє покликання.

Висновки: отже за результатами дослідження можемо дійти висновку, що студентський вік характеризується протиріччям між реальною сімейною системою і бажаною, коли постає завдання вибудовувати і узгоджувати власну систему і ієрархію сімейних цінностей, яка суттєво впливає на поведінку та вчинки молодої людини, на рівень її екзистенціального буття та на процес самореалізації в житті. Тому маємо зазначити, що диспозиційно-рефлексивний компонент має суттєвий вплив на формування сімейних цінностей у студентському віці.

Література:

1. Городецький О. Сімейні цінності студентської молоді, яка займається фізичною культурою і спортом. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017.
2. №1. С. 129-133.
3. Лещенко О.Г., Безрук М.Л. Аналіз сімейних цінностей студентів-першокурсників. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і
4. загальноосвітніх школах: педагогічний журнал. 2018. № 60. Т.2. С. 90-93.
5. Седих К.В. Психологія взаємодії систем: «сім'я та освітні інституції».
6. Полтава: Довкілля-К, 2008. 288 с.
7. Федоренко Р. П. Психологія молодої сім'ї і сімейна криза: Моногр.
8. Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.

СПЕЦИФІКА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ ЗДАТНОСТІ ДО НАВЧАННЯ

Шевчук В.В.

кандидат психологічних наук
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Ключові слова: молодший школяр, творчі здібності, розлад здібностей до навчання

Розлад здібностей до навчання є поширеною формою психічного дизонтогенезу дитячого віку, що проявляється у старшому дошкільному віці та під час вступу до школи й виявляється у затримці або відхиленні в розвитку, найбільш часто в мові; неухважності, підвищеній активності, емоційних порушеннях або порушеннях в поведінці, недостатності загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, низькій інтелектуальній цілеспрямованості, переважанні ігрових інтересів, швидкому перенасиченню в інтелектуальній діяльності.

Теоретичний аналіз проблеми творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку із розладами здатності до навчання засвідчив, що у спеціальній психології є дослідження окремих аспектів: відокремлено основні групи дітей, які потребують створення особливих умов у процесі їхньої психологічної адаптації (І. Бех, В. Бондар, Т. Власова, В. Засенко, В. Кащенко, В. Лубовський, Є. Мастюкова, В. Синьов, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко); зміст та особливості навчання, підготовка до життя дітей з ЗПР (Т. Білоус,

І. Дмитрієва, В. Золотоверх, І. Ковшова, В. Липа, Л. Одинченко, В. Тарасун); організація професійної діяльності психолога з дітьми із розладами здатності до навчання (І. Іванова, В. Ляшенко, О. Молчан); проблема педагогічної підтримки як компонента гуманістичної теорії виховання в межах міждисциплінарного підходу (М. Альошина, О. Асмолов, А. Волкова, О. Газман, В. Грицюк, А. Мудрик, Л. Сергієнко, Є. Ямбург) [1; 2].

У молодшому шкільному віці діти часто проявляють творчість у різних формах, що відображає поєднання у них розвинутих пізнавальних здібностей (мислення, пам'яті, знань про оточуючий світ) із творчою уявою. Відповідно, діти молодшого шкільного віку схильні до проявів вербальної та невербальної творчості, що визначено за методиками «Дослідження творчої уяви» (за Т.І. Пашуковою) і «Чого не вистачає цим малюнкам?» (за Р.С. Немовим). Результати проведеного дослідження за даними методиками представлені у таблиці 1.

Як видно з таблиці 1., досліджуваним переважно властиві низькі рівні

Таблиця 1.

Особливості вербальної та невербальної творчої уяви молодших школярів з розладами здібностей до навчання

Вид творчої уяви	Високий рівень вираженості	Середній рівень вираженості	Низький рівень вираженості
Вербальна	21%	28%	51%
Невербальна	19%	24%	57%

творчої уяви як вербального (51%), так і невербального типу (57%). Такі діти відчують виражені труднощі під час продукування нових образів. Продукти їх творчої діяльності стандартні, не мають суттєвих неповторних відмінностей від образів, що задані у зразку. Часто, такі молодші школярі взагалі не спроможні придумати новий образ чи текст, обмежуються кількома фразами щодо лінії сюжету чи лише схематично позначають новий образ.

Для 28% досліджуваних властивий середній рівень розвитку вербальної творчої уяви, та для 24% – невербальної. Такі діти схильні придумувати як словесні, так і графічні образи уяви, що достатньо творчі, відрізняються від заданого зразку за формою та змістом. Проте, їх образи не завжди мають радикальну відмінність від заданих еталонів, не часто мають виражену деталізованість. Іноді, такі діти не спроможні до продукування великої кількості образів, використовують наявні у них сенсорні еталони, просто комбінуючи їх. У вербальній творчості такі діти придумують лінію сюжету, але він може повторювати вихідні завдання та характеризується меншою кількістю неповторних та авторських виразів.

Встановлено, що 21% досліджуваних має високий рівень вербальної

творчої уяви та 19% – образної. Тобто, ці діти схильні до продукування нових образів уяви, які суттєво відрізняються від наявного у них сенсорного досвіду. Образи уяви, що створюють такі молодші школярі, мають ознаки новизни, відмінності від еталонів, особистого внеску дитини. Також, ці досліджувані схильні до детального продумування образу, висвітлення як його загального задуму (що це за образ, яка його роль, форма, призначення, тощо), так і опису деталей образу (складових частин, компонентів, дрібних частин малюнку, що суттєво не змінюють загальний характер образу, але в сукупності доповнюють його). Тобто, даній групі молодших школярів властиві високі показники розробленості творчої уяви та деталізованості образів, значний рівень самостійності у створенні цих образів. Також, даній групі досліджуваних характерна вербальна творчість, виражена на високому рівні. Тобто, ці діти спроможні до придумування вербального матеріалу, який характеризується як різноманітністю сюжетної і змістовної лінії, так і широким спектром форм висловів та виразів, що придумуються дітьми. Ці досліджувані відрізняються, як правило, не лише спроможністю створю-

вати творчі образи, але і прагненням до творчої діяльності, пізнавальним інтересом.

Отже, визначено, що досліджувані характеризуються переважанням низького рівня розвитку вербальної та невербальної творчої уяви. Образи, вербального чи графічного характеру, що ними створюються, не характеризуються високим рівнем творчості, неповторності, деталізованості та самостійності.

Література

1. Лисенкова І.П. Індивідуальний підхід у роботі з дітьми з когнітивними порушеннями / І.П. Лисенкова // Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 21 червня 2018 року. – К.: «Наша друкарня». – 2018. – С. 75-79.
2. Малина О.Г. Особливості психологічної допомоги дітям із ЗПР / О.Г. Малина // Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». – 2018. – №1. С. 91-97.

MEMORY AND ITS PROCESSES

Kuznetsov R. O., Borshchova A.V.

Kharkiv National University of Radioelectronics

Keywords: psychology; brain; memory; memory processes; reproduction; conservation; forgetting; recognition.

The study of memory began many centuries ago, when a person began to think about the fact that he is able to store and remember information. Moreover, memory has always been associated with the learning process, and attempts to explain the memory always coincided with the methods of storing information known at this historical stage. So, the ancient Greeks believed that information in the form of material particles gets into the head and leaves imprints on the soft substance of the brain, like clay or wax.

Memory is the memorization, preservation and subsequent reproduction by an individual of his experience. Memory connects the past of the subject with its present and future and is the most important function that underlies development and learning. Without it, it is impossible to understand the foundations of the formation of the behavior of thinking, consciousness and the subconscious.

The following main processes are distinguished in memory: memorization, storage, reproduction, recognition and forgetting. Let us consider in more detail each of them.

Memorization is the process of memory, through which the input of new elements, sensations, perception, thinking or experiencing into the system of associative connections takes place. The estab-

lishment of semantic relationships is the result of the work of thinking on the content of memorized material. An important characteristic of the memorization process is the degree of comprehension of the memorized material. There is meaningful and mechanical memorization.

Mechanical memorization – memorization without awareness of the logical connection between the various parts of the perceived material.

Meaningful memorization is always associated with the processes of thinking and relies on generalized relationships between parts of the material. It is based on an understanding of the logical connections between the individual parts of the material.

Conservation is a process of active processing and generalization of material. Saving memorized depends on the depth of understanding. Well-meaning material is better remembered. Saving also depends on the personality setting. Material relevant to a particular person is not forgotten. Forgetting occurs unevenly: immediately after memorization, forgetting is stronger, then it goes slower. That is why repetition cannot be postponed, it is necessary to repeat soon after memorization, until the material is forgotten.

Reproduction – the process of recon-

structuring the image of an object that we perceived earlier, but not perceived at the moment. It can be involuntary and arbitrary. In the first case, reproduction occurs unexpectedly for ourselves. A special case of involuntary reproduction is the appearance of images that are characterized by exceptional stability. With arbitrary reproduction, unlike involuntary reproduction, we recall having a consciously set goal. Such a goal is the desire to recall any of our past experiences.

Recognition is a manifestation of memory that occurs when you re-perceive an object. Recognition of an object occurs at the moment of its perception and means that there is a perception of the object, the idea of which was formed in a person either on the basis of personal impressions, or on the basis of verbal descriptions. Its elementary primary form is more or less automatic recognition in action – involuntary recognition. Occurs with a significant coincidence of new impressions with old ones. Involuntary recognition is manifested in the form of an adequate reaction to a familiar stimulus.

Forgetting is a natural process. Much of what is enshrined in memory over time is forgotten to one degree or another. First of all, it is forgotten that it is not applied, it is not repeated, for which there is no interest, which ceases to be significant for a person. Details are forgotten sooner, usually general conclusions and conclusions are usually stored longer.

Forgetting can be full or partial, long or temporary. With complete forgetting, the fixed material is not only not reproduced, but also not recognized. Partial

forgetting of the material occurs when a person reproduces it with errors, as well as when he finds out, but cannot reproduce. Physiologists explain temporary forgetting by the inhibition of temporary nerve connections, complete forgetting – by their fading. The process of forgetting is uneven: first fast, then slower. During the first five days after memorization, forgetting is faster than in the next five days.

To reduce forgetting, understanding, comprehension of information is necessary (mechanically learned, but not fully understood information is forgotten quickly and almost completely). It is also necessary to repeat information (the first repetition is necessary 40 minutes after memorization, since an hour later only 50% of mechanically memorized information remains in the memory). It is necessary to repeat more often in the first days after memorization, since on these days the losses from forgetting are maximum.

Our psychic world is very diverse. Due to the high level of development of our psyche, we can and can do a lot. No actual action is unthinkable outside the processes of memory, because the course of any psychological act necessarily contains the retention of each of its elements for “linking” with the subsequent. Without the ability to such cohesion, development is impossible: a person would remain a “newborn”. All that we learn, each of our experiences, impressions or movements leave a well-known mark in our memory that can last quite a long time and, under appropriate conditions, mani-

fest itself again and become the subject of consciousness. Therefore, memory is the capture, preservation, subsequent recognition and reproduction of traces of past experience. It is thanks to memory that a person is able to accumulate information without losing previous knowledge and skills. Memory occupies a special place among mental cognitive processes, combining all cognitive processes into a single whole. No actual action is unthinkable outside the processes of memory, because the course of any psychological act necessarily contains the retention of each of its

elements for “linking” with the subsequent. Without the ability to such cohesion, development is impossible: a person would remain a “newborn”.

References:

1. Maklakov A.G. Obshhaja psihologija [General psychology]. St. Petersburg, 2005.
2. Vartanjan G. A., Pirogov A.A. Mehanizmy pamjati CNS [Central nervous system memory mechanisms]. L., Nauka Publ., 2008.
3. Fajgenberg I.M. Pamjat' i obuchenie [Memory and learning]. Moscow, Colituv Publ., 2004.

ЯВИЩЕ БУЛІНГУ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Касьянова А. С.

студентка II курсу спеціальності «Спеціальна освіта»

Миколаївського Національного університету імені В.О. Сухомлинського

Науковий керівник: **Іванова Т.М.**

викладач кафедри спеціальної освіти

Миколаївського Національного університету імені В.О. Сухомлинського

Ключові слова: булінг, інклюзивна освіта, поведінка, агресія, порушення

Keywords: bullying, inclusive sanctuary, behavior, aggression, destruction

Нині, у соціумі спостерігається актуалізація проблеми булінгу. Враховуючи цей факт, дослідження відповідного суспільного явища потребує поглиблення та переосмислення.

Булінг (від англ. to bull – переслідувати) – небажана агресивна поведінка дітей, яка призводить до цькування дитини іншою дитиною або групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації сили [1].

Жертви такого цькування переживають серйозні психічні травми та поведінкові порушення у дорослому житті.

Булінг виникає найчастіше у дошкільних та шкільних навчальних закладах. Жертвами стають діти, які вирізняються серед однолітків. Загалом причини булінгу різноманітні:

- взаємовідносини у сім'ї, конфлікти між батьками, неповага одне до одного, обмеження прав дитини, залякування, там де дітям не вистачає уваги й любові дорослих. Часто батьки для них не авторитет. Тому діти через цькування, залякування самотверджуються за рахунок інших. Дівчата,

які цькують, зазвичай мають соціальний авторитет серед подруг. Хлопці – переконані у власній силі, усі питання вирішують бійкою і залякуванням [3];

- відносини у школі між педагогом та учнями, стосунки вчителів між собою, педагогічний мікроклімат у школі. Якщо серед педагогів напружена атмосфера, то це буде у будь якому випадку транслюватись на дітей [4];

- вік дитини. Варто звернути увагу саме на вік початку статевого дозрівання, коли під час гормональної перебудови в крові підвищується тестостерон і адреналін, що призводить до підвищення рівня агресії, виникає схильність до садизму.

- певні індивідуальні особливості дітей: зовнішність, характер, погляди на життя, тощо.

Дослідження громадської організації «Studena» (рис.1) показало, за що в діти цькують одне одного з таких причин:

Отже, основним критерієм цькування є зовнішність та поведінка дитини.

Більшість наукових розвідок про булінг присвячені його вивченню у

Рис. 1

звичайних освітніх закладах. Однак, потребує дослідження питання розповсюдження булінгу у сфері інклюзії. Оскільки, булінг існує навіть за умов наявності у загальноосвітніх закладах інклюзивних класів, де забезпечують рівний доступ до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації їх розвитку на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Раніше було визначено, що основним критерієм для початку цькування одних дітей іншими є зовнішні ознаки та поведінка дитини. Але потребує уваги питання про причини

некоректної поведінки дітей з однолітками, де майже всі мають схожі ознаки, як у зовнішності, так і у поведінці.

По-перше, варто зауважити про відмінності психіки дитини з порушенням мовлення (ПМ), від психіки дитини з нормальним мовленнєвим розвитком. У дітей з ПМ часто спостерігаються недоліки пізнавальної діяльності. Так, Л. С. Виготський відзначав соціальну дезадаптацію, тенденцію до обмеження соціальних контактів, низьку самооцінку, знижений фон настрою, астеничні риси особистості, нерідко іпохондричність, тривожність, легкість виникнення страхів, агресивність, образливість, нестійкість інтересів, знижену спостережливість [5]. Діти погано усвідомлюють свої потре-

би та мотиви поведінки, що зумовлює імпульсивність та залежність від безпосередніх ситуативних прагнень, також вони проявляються у порушенні поведінки, неадекватності афективних реакцій, труднощах побудови взаємин з однолітками та з дорослими [2]. Їм важко передавати свої почуття, переживання та емоції за допомогою міміки. Виникають труднощі при висловлюванні власних думок, порушене зв'язне мовлення, словниковий запас у дітей може бути обмеженим чи деформованим. За таких умов цькування дитини може спричинити суттєве зниження мотивації до навчання, підвищення тривожності, появу депресії та почуття безвиході, оскільки наявні у дитини вади розвитку не завжди можна виправити.

По-друге, необхідно вказати на загальні причини булінгу, а також спільні риси ненормативної поведінки, які притаманні як дітям з мовленнєвим порушенням, так і дітям з нормою мовленнєвого розвитку (бажання до самоствердження та самореалізації, прагнення уваги з боку оточення, егоїзм, черствість, байдужість до людей).

Отже, ми можемо зробити висновок, що дитина з певними порушеннями мовлення має подвійний набір поведінкових якостей, що у свою чергу, підвищує ризик виникнення агресії. Основні причини виникнення булінгу в закладах інклюзивної освіти залишаються такими, як і в загальноосвітніх закладах, однак значно різняться наслідки. Вони є більш травматичними

для психіки учасників. Цей факт викликає необхідність вивчення та профілактики булінгу не тільки в загальних закладах освіти, а й також у закладах спеціалізованого навчання та виховання, оскільки краще попередити виникнення проблеми, ніж потім мати справу з наслідками.

Список використаної літератури:

1. Булінг [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.stopbullying.com.ua/adults/about>.
2. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://lib.iitta.gov.ua/7300/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82_%D0%B4%D0%BE_%D0%A7%D0%B5%D0%BF%D0%B8_%D0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf.
3. Булінг серед дітей: чим це може обернутися [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://gazeta.ua/articles/edu-and-science/_buling-sered-ditej-chim-ce-mozhe-obernutisya/852263.
4. Ви рішення проблеми булінгу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/virishennya-problemi-bulinhu-zalezhitvid-stosunkiv-mizh-vchitelyami>.
5. Дубиніна Т.Є. ОСОБЛИВОСТІ емоційно-вольової СФЕРИ У ДІТЕЙ З загальним недорозвиненням МОВИ дошкільного віку // Наукове товариство студентів XXI століття. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ: зб. ст. по мат. XLIX міжнар. студ. наук.-практичної. конф. № 1 (49). URL: [https://sibac.info/archive/guman/1\(49\).pdf](https://sibac.info/archive/guman/1(49).pdf)
6. Дослідження: За що в наших школах цькують дітей [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://osvitoria.media/experience/za-shho-v-nashyh-shkolah-tskuyut-ditej/>.

CLIMATIC CHANGES IN KHERSON OBLAST UNDER THE IMPACT OF GLOBAL WARMING

Lykhovyd P. V.

Candidate (PhD) of Agricultural Sciences, Senior Researcher

Biliaieva I. M.

Doctor of Agricultural Sciences, Senior Researcher

Piliarska O. O.

Candidate (PhD) of Agricultural Sciences, Senior Researcher

Boitseniuk K. I.

PhD student

Institute of Irrigated Agriculture of NAAS

Abstract: *The paper presents the results of the study devoted to determination of local trends in the climate of Kherson oblast (Ukraine) in the context of global warming. The territory of the region belongs to the semi-arid climatic zone, which is characterized by prevalence of evapotranspiration over moisture supply because of high air temperatures and inadequate amount of unevenly distributed precipitation during the warm period of year. The analysis of perennial weather data (1945-2019) showed that there is a trend to continuous increase of air temperatures in the region while precipitation amounts increase that also takes place cannot cover the aggravating gap in the water balance deficit. That is why irrigation is of a value in Kherson oblast and should be reconstructed and put into exploitation.*

Keywords: air temperature, irrigation, precipitation amounts, water balance.

Global changes in climate cause consequent shifts in local climate conditions of individual regions of the planet. The goal of our study was to determine the character of climatic changes in Kherson oblast of Ukraine (semi-arid climatic zone by the classification of Koppen-Geiger [1]) during the period from 1945 to 2019 in the context of global warming and provide a scenario of further development of the process.

The study revealed that there was a significant increase in air temperature in the last decades. To ensure good comprehension of the study results, we performed a clusterization and classification

of the studied years for 6 classes by average annual air temperature values: cold (7-8°C); moderately cold (8-9°C); normal (9-10°C); warm (10-11°C); hot (11-12°C); extremely hot (>12°C). Classification of the years, which were included in the study, by the values of air temperature showed that there were no years with average annual air temperature until 2007. And the only two years with such a high average annual air temperature are 2007 and 2019. Most years with temperature of 11-12°C above zero are also concentrated in the period from 1995 to 2019 – 12 years, while in the periods of 1945-1969 and 1970-1994 there were just

two years with such temperature. At the same time, most years, which could be characterized as cold, are concentrated within time period of 1945-1969, and most normal years fall into the period of 1970-1994, while the period of 1995-2019 years consolidates greatest number of hot and extremely hot years (22 out of 25 or 88%), and almost no years of normal and cold weather. These facts testify about a gradual increase in regional air temperatures, with a trend to further increase. The forecast of average annual air temperature in Kherson oblast for the period of 2021-2050, performed using the algorithm of exponential smoothing with a seasonality of 6 years, claims about a possibility for further increase in the studied index up to 12.5-12.8°C above zero. The increase in air temperatures causes great shifts in the processes of normal development of flora and fauna, creates a threat to sustainability of natural ecosystems and agrocenoses, has significant adverse effect on agriculture [2].

Amounts of precipitation in the studied area also tend to increase slightly each year. Although, the increase is not as obvious and significant as of air temperature, rainfall amounts tend to exceed 350 mm on a regular basis since 2007 just three years – 2011, 2013 2017 – in the period of 2007-2019 had less precipitation amounts). Besides, rainfall changed its pattern, and now it is very common to fall irregularly by great portions, which are not properly absorbed by soils. This

fact decreases the value of this water income, and sometimes we can talk about drought even in the years with comparatively high rainfall amounts. Therefore, irrigation is of a great value for the region even in humid years like 2019 when 651 mm of precipitation was distributed quite unequally (most rainfall was in May-June period – 168 mm, while some periods were extremely dry with almost no rain). We suppose that if the described trends in weather and climatic changes will continue, only a limited number of drought-tolerant crops will be cultivated at the non-irrigated lands of the region, most crops will require additional artificial humidification for good yield formation [3].

References:

1. Kottek M. World map of the Köppen-Geiger climate classification updated / M. Kottek, J. Grieser, C. Beck, B. Rudolf, F. Rubel // *Meteorologische Zeitschrift*. – 2006. – Vol. 15. – No. 3. – P. 259-263. doi:10.1127/0941-2948/2006/0130
2. Lykhovyd P. V. Global warming inputs in local climate changes of the Kherson region: Current state and forecast of the air temperature / P.V. Lykhovyd // *Ukrainian Journal of Ecology*. – 2018. – Vol. 8. – No. 2. – P. 39-41. doi:10.15421/2018_307
3. Vozhehova R.A. Artificial croplands and natural biosystems in the conditions of climatic changes: possible problems and ways of their solving in the South Steppe Zone of Ukraine / R.A. Vozhehova, S.V. Kokovikhin, P.V. Lykhovyd, S.H. Vozhehov, A.V. Drobitko // *Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences*. – 2018. – 9(6). – P. 331-340.

КОМУНІКАТИВНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сорокіна Г. В.

кандидат соціологічних наук доцент кафедри управління соціальними комунікаціями Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

Ключові слова: медіа, комунікація, комунікативне повідомлення, соціальна реальність, медіасфера

Keywords: media, communication, communicative message, social reality, media sphere

Загальноприйнятою сьогодні є теза про те, що засоби масової інформації не просто відображають соціальну реальність, але й конструюють її. Однак предметом теоретичних дискусій залишаються гострі питання яким чином це відбувається, за допомогою яких засобів та яка ефективність такого конструювання. Само поняття соціальної реальності є багатоплановим та може розглядатися з індивідуалістської позиції як результат цілеспрямованої та осмисленої поведінки людей. Так, наприклад, феноменологічна соціологія визначає соціальну реальність як загальну суму об'єктів та явищ соціального світу, повсякденний світ, що переживається та інтерпретується людьми. Це світ значень, які виступають у вигляді типових уявлень про об'єкти цього світу. Однак у той же час соціальна реальність – це сукупність соціальних структур, організацій та інститутів, які суттєво впливають на діяльність людини. У цьому сенсі окремою складовою соціальної реальності стає медіареальність, що певним чином структурує, впорядковує та орга-

нізує повсякденний світ людини. Повідомлення, за допомогою яких сучасні медіа організують комунікативний простір суспільства, мають силу соціального впливу, а тому актуальним є вивчення механізмів, за допомогою яких комунікативні повідомлення штучно конструюють соціальну реальність.

Метою дослідження є аналіз того, яким чином сучасні медіа використовують комунікативні повідомлення для конструювання соціальної реальності.

Проблема конструювання реальності за допомогою масмедіа знайшла своє відображення у працях вчених, які займалися питаннями масових комунікацій. Комунікативна проблематика сучасної культури досліджується в працях таких вчених як Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, М. Кастельс, М. Маклюєн та ін. Теоретичні аспекти комунікативного дискурсу розглядаються в теорії комунікативної дії Ю. Хабермаса, конструктивістському підході конструювання соціальної реальності П. Бергера та Т. Лукмана, у критиці ЗМІ в умо-

вах масового суспільства Т. Адорно, Г. Маркузе, Х. Ортеги-і-Гасета, у системно-функціональному підході Н. Лумана, у семіотичних аспектах дослідження текстів масових комунікацій Р. Барта, У Еко та ін.

Комунікативне повідомлення – це інформація, що втілена у конкретний код і передана за допомогою відповідного каналу спілкування. Комунікативне повідомлення є складовим елементом комунікативного процесу, який розглядається як взаємодія між різними суб'єктами комунікації, що здійснюють обмін інформацією. Основна мета комунікаційного процесу – забезпечення розуміння інформації в процесі обміну повідомлень. При обміні інформацією відправник і одержувач проходять кілька взаємозалежних етапів від зародження ідеї, її кодування, до передачі та декодуванні інформаційного повідомлення. Важливе комунікативне завдання – скласти повідомлення і використати канал для його передачі таким чином, щоб обидві сторони зрозуміли вихідну ідею. Це непросто, тому що кожен етап є одночасно тим моментом, у якому зміст може бути пошкодженим або повністю втраченим.

Як зазначає М. Назаров комунікація здійснюється за допомогою певних мовних засобів [1]. Мова – це «система знаків, що служить засобом людського спілкування, розумової діяльності, способом вираження самосвідомості особистості, засобом передачі від покоління до покоління і зберігання інформації» [1, с. 432]. У цьому сенсі,

мова є первинним, вихідним медіа, що забезпечує спілкування, а також є засобом конструювання світу. За допомогою мови відбувається пояснення того, що відбувається, тобто всі людські знання про реальності виявляються опосередкованими мовою [2].

«Реальність», перш ніж потрапити в ЗМК у вигляді комунікаційного повідомлення, проходить кілька етапів «перекладу». Перш за все, це переклад на медійну мову з його правилами (так, наприклад будь-який текст в телевізійних новинах повинен супроводжуватися відеорядом, бути стислим в часі і т. п.). Медійні канали, залежні від рекламодавців, конкурують один з одним; при цьому в сучасному суспільстві ЗМК адресовані не елітам і окремим групам, а «всьому» населенню. Тому зміст і форма повідомлень має бути нескладними і цікавими. Загальне правило функціонування ЗМІ полягає в орієнтації на умовний середній рівень текстів, що є зрозумілими потенційному споживачеві.

Питання про конструювання реальності засобами масової інформації знайшло своє відображення в роботах американських дослідників після Першої світової війни. У працях вчених цього періоду ми можемо знайти висновки, які підтримані експериментально, про створення особливої медійної реальності. Зокрема з точки зору соціального конструкціонізму ЗМІ не відображають реальність, а конструюють її (оскільки реальність принципово недоступна для безпосереднього пізнання). Основною робо-

тою в теорії конструктивізму вважається «Соціальне конструювання реальності. Трактат з соціології знання» П. Бергера і Т. Лукмана. Головна теза визначений ще в її заголовку: реальність соціально конструюється. Яким чином і за допомогою чого це відбувається, можна зрозуміти, використовуючи соціологію знання. Автори визначають «реальність» як «якість, властивість феноменів мати буття, незалежне від нашої волі і бажання» [3, с. 9]. У контексті теорії цих дослідників реальність безпосередньо залежить від знання. Іншими словами наша реальність складається з того, що ми знаємо, відповідно, якщо ми не володіємо знаннями про що-небудь, значить, воно не входить в рамки нашої реальності.

У фундаментальній роботі У. Липпмана ми знаходимо поняття «псевдонавколишнє середовище». Індивід має в своїй свідомості картину світу, він «приспосовується не до оточення, а до псевдо-оточення» [4, с. 35]. Переважна частина світу є для нього недоступною, тому він не може перевірити ті факти, які приходять до нього зі ЗМІ. Отже, у мас-медіа існують необмежені можливості щодо конструювання в свідомості людей певної картини світу. Липпман також зазначає, що ЗМІ змушені використовувати стереотипи, вибираючи певні стандарти, що є близькими до цінностей та потреб аудиторії, оскільки ЗМІ працюють з величезним інформаційним потоком. Тому «без стандартизації, без стереотипів, без абсолютно безжального спрощення складнощів будь-який редактор неза-

баром помер би від перезбудження» [5, с. 219]. У зв'язку з цим процес конструювання реальності обумовлений соціальними причинами і особливостями професійної техніки.

К. Левін же в своїх роботах зосередив увагу саме на суб'єктивні причини. Він вказував на «ефект воротаря». У ролі воротарів виступають журналісти і редактори, які вирішують, яку інформацію зробити доступною аудиторії, а яку треба приховати або залишити поза увагою. Тут саме процедурою відбору подій і фактів конструюється соціальна реальність.

У 50-х рр. ХХ століття з'являються роботи К. і Г. Ленг. У них дослідники аналізують телевізійні ЗМІ. Вони описали результати експерименту по сприйняттю однієї і тієї ж події телеглядачами і глядачами, які безпосередньо її спостерігали. У підсумку, виявилися значні розбіжності в поглядах випробовуваних. Дослідники пояснили це технічними здібностями телебачення до драматизації повсякденності. Крім того, на їхню думку, телебачення має можливість конструювати реальність і маніпулювати своєю аудиторією [6].

Монтаж образів (що передбачає створення будь-якої бажаної послідовності і зв'язку між фрагментами запису), ефект просторово-тимчасового стискування події на плівці, необмежені можливості трансформації цифрового зображення тощо – все це служить створенню нового простору, де «дійсність», «реальність» не існують самі по собі: подію створює телекаме-

ра, а факт показу надає йому достовірність. На думку Ж. Бодрійяра, статус репрезентацій і реальності в сучасній культурі не розрізняється; у ній домінують симулякри – знаки без референта, образи, які не мають подібності, які заперечують не реальність, а відмінності між нею і образами [7].

У 1960-х рр. професійний журналіст Е. Дж. Епштейн проаналізував процес виробництва телевізійних новин. Він стверджував, що реальність має нескінченну безліч інтерпретацій. Таким чином, домогтися об'єктивного відображення реальності неможливо [6]. Про конструюванні реальності ЗМІ можна говорити в контексті гіпотези «встановлення порядку денного» («agenda-setting»), сформульованої М. Маккомбсом і Д. Шоу. Коли ЗМІ висвітлюють якісь події, то ці події починають сприйматися аудиторією як важливі і значущі. Таким чином у свідомості аудиторії формується відповідний порядок денний, тобто особлива медіа-реальність, картина світу, яка фільтрується через засоби масової інформації [8].

Можна стверджувати, що реальність, яка представлена в мас-медіа, набуває нової якості. Подібно до того як зникає можливість говорити про історію як про єдиний процес, стає неможливим уявити реальність як єдину тканину – через нескінченне множення голосів, зникнення головної точки зору, зміни кордонів достовірного і правдоподібного. Чинники, що викликають зміни інформаційної сфери, ведуть до формування єдиної нової гло-

бальної медіасредини і сприяють виникненню соціальної реальності штучно організованої природи, пов'язаної з ефектами маніпулятивного впливу.

Комунікативні повідомлення за допомогою мови (як вербальної так і невербальної) створює свою особливу штучну соціальну реальність, що має ілюзію природної. В інформаційну епоху мас-медіа виконують функцію прихованого програмування інтерпретацій реальності, коли схеми, сприйняття подій, та їх оцінка задаються ззовні, але при цьому здійснюються самими суб'єктами соціально-політичних відносин. При дослідженні цього феномену особлива увагу приділяється створенню та інтерпретації образів соціального життя, які в сукупності утворюють певну систему смислів, що забезпечують усвідомлення та роз'яснення ціннісних суджень про світ і суспільство.

Література:

1. Энциклопедический социологический словарь / [Общ. ред. Г. В. Осипова]. Москва: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1998. – 480 с.;
2. Назаров М. М. Массовая коммуникация и общество. Введение в теорию и исследования. Москва: Аванти плюс, 2004. – 427 с.;
3. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Москва: «Academia – Центр», «МЕДИУМ», 1995. – 323 с.;
4. Дьякова, Е.Г., Трахтенберг, А.Д. Массовая коммуникация и проблема конструирования реальности: анализ основных теоретических подходов. Екатеринбург: УрО РАН, 1999. – 130 с.;

5. Липпман, У. Общественное мнение. Москва: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.;
6. Красикова Т. Проблема конструирования социальной реальности в теории массовой коммуникации [Электронный ресурс] / Т. Красикова – Режим доступа: <http://discourseanalysis.org/ada8/st58.shtml> (Дата звернення: 20.03.2020);
7. Бодрийяр, Ж. Симулякры и симуляция. Тула, 2013. – 204 с.;
8. Дьякова Е.Г., Трахтенберг А.Д. Позитивистский подход к проблеме конструирования реальности: гипотеза «agenda-setting» [Электроний ресурс] / Режим доступа: <http://humanities.edu.ru/db/msg/46240> Дата звернення: 20.03.2020).
9. 03.2020). Режим доступа: звернення: 20.03.2020).

ПІДПИСАННЯ ЛОНДОНСЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ 1913 РОКУ У ВИСВІТЛЕННІ ГАЗЕТИ «КИЄВЛЯНИН»

Чернік С.Д.

кандидат історичних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Ключові слова: Лондонський мирний договір, Балканський союз, Османська імперія, газета «Києвлянин».

Keywords: The London Peace Treaty, Balkan Union, Ottoman Empire, Kievlianin Newspaper.

Перша Балканська війна між Балканським союзом та Османською імперією розпочалася в жовтні 1912 року. Однак Туреччина через військові перемоги балканських країн була змушена піти на переговори, які розпочалися у Лондоні в листопаді 1912 року. Протиріччя, які виявилися між ворогуючими сторонами, призвели до затягування цього процесу. Переговори у Лондоні виявили низку проблемних питань між самими учасниками Балканського союзу. Ситуацію навколо цього процесу висвітлювали у своїх публікаціях періодичні видання України, зокрема газета «Києвлянин». У редакційній статті газети «Києвлянин» відзначалося, що призупинення воєнних дій поставило союзників у «скрутне становище, висунувши ряд спірних питань, що загрожують стати серйозним випробуванням міцності того союзу, котрому вони у значній мірі зобов'язані своїми перемогами». Російська імперія мала стати арбітром для балканських держав у їхніх післявоєнних супереч-

ках [1]. Хоча Австро-Угорщина категорично виступила проти такої позиції Російської імперії з її «інтригами панславізму» у долі балканських держав, про що заявив у пресі не названий кореспондентом газети «Києвлянин» впливовий австрійський політик [2]. Світова громадськість сподівалася на мирне врегулювання міжсоюзницького конфлікту [3]. У редакції «Києвлянина» вважали, що серби та болгари мають обов'язково дійти спільної згоди, бо інакше це призведе до руйнівних для обох народів наслідків. Зволікання балканськими слов'янами з підписанням мирного договору через свої суперечки могло призвести до «обеззброєння» та підкорення чужій волі європейських держав [4].

Для більш глибокого розуміння ситуації на Балканах газета «Києвлянин» розмістила на своїх шпальтах характеристику психологічних особливостей балканських народів. Постійний співробітник її редакції, журналіст А. Савенко, котрий у 1911 році побував на

Балканах, у статті «Сербсько-болгарський розбрат» відзначав про значну відмінність між болгарами та сербами. «Серби – мрійники та фантазери, вони палкі, пристрасно захоплюються, живуть значно більше почуттями ніж розумом, дуже самовпевнені. Повна протилежність їм – болгари; вони завжди спокійні, розсудливі. Позбавлені усякої сентиментальності, тверезі і холодні...основна риса їхнього характеру – залізна воля» [5], – писав автор публікації. Його симпатії явно були на боці болгарського народу, якому він приписував усі заслуги у створенні Балканського союзу. Натомість серби, на його думку, виступали порушниками умов домовленостей щодо розподілу звільнених з-під влади турок територій [5]. Тому всю відповідальність за суперечки між цими народами після бойових дій 1912 року він покладав лише на сербів.

У результаті довготривалих переговорів 17 травня 1913 року Балканський союз та Туреччина підписали Лондонський мирний договір, за яким Порта відмовлялася практично від усіх європейських провінцій, крім частини Фракії, Константинополя та протоку Босфор і Дарданелли. Проте територіальні надбання балканських держав їх не задовольнили. У газеті «Киевлянин» відзначалося, що за таких умов на Балканах вибухне катастрофа раніше ніж її зможуть попередити європейські дипломати. На думку політичного оглядача цього видання, замість нової війни вони повинні розпочати негайну демобілізацію, бо оголений

меч не рідко ставав підставою для його застосування [6]. Однак, правлячі кола Сербії та Болгарії за підтримки своїх народів були уже налаштовані на продовження воєнних дій.

Київський журналіст А. Савенко на сторінках газети «Киевлянин» намагався з'ясувати ставлення громадськості Російської імперії, зокрема й українців, до сербсько-болгарського розбрату. Він вважав, що у суспільстві не було єдиної думки щодо балканського конфлікту. Одна частина, до якої відносив себе й автор статті, прихильно ставилася до Болгарії, котра, на його думку, мала всі законні підстави володіти отриманими територіями. Інша частина – підтримувала Сербію, яка завжди буде союзником Росії через перебування окремих сербських земель у складі Австро-Угорщини. У зв'язку з цим Сербська держава не зможе остаточно зібрати усі свої області та створити Велику Сербію на відміну від Болгарії, яка мала більше шансів зміцнитися у регіоні та стати самостійною без допомоги Росії [7]. Проте, як відомо, саме Сербія отримує перевагу у Балканському регіоні по завершенню війн 1912-1913 рр. Таким чином, газета «Киевлянин» інформувала своїх читачів про перебіг мирних переговорів та умов укладання Лондонського договору 1913 р. Інформація мала фактологічний та оціночний характер, що впливало на формування громадської думки.

Література

1. Тревожные признаки. Киевлянин. 1913. №121.

2. Австро-Венгрия и ликвидация балканской войны. Киевлянин. 1913. №122.
3. Е. П. Иностранное обозрение. Киевлянин. 1913. №124.
4. Е. П. Иностранное обозрение. Киевлянин. 1913. №131.
5. Савенко А. Думы и настроения. CLXV. Сербско-болгарская распря. Киевлянин. 1913. №123.
6. Е. П. Иностранное обозрение. Киевлянин. 1913. №138.
7. Савенко А. Думы и настроения. CLXXII. Россия и сербско-болгарская распря. Киевлянин. 1913. №151.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ УВАГИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Амплеєва О. М.,

кандидат психологічних наук, ст. викладач кафедри психології
Чорноморський національний університет імені П. Могили.

Ліпова Н.Ю.,

студентка кафедри психології
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У статті розглянуто сутність поняття «молодший шкільний вік» та його психологічні особливості, розкрито важливість розвитку уваги в період молодшого шкільного віку. Обґрунтовано актуальність та значущість даної теми для оточуючого середовища. Виділено підходи різних психологів, щодо трактування особливостей уваги у молодшому шкільному віці.

Ключові слова: увага, молодший шкільний вік, концентрація уваги та вибірковість, розвиток уваги, психологія, неухважність, провідна діяльність, навчання.

The article deals with the essence of the concept of «junior school age» and its psychological peculiarities, reveals the importance of attention development in the period of younger school age. The relevance and relevance of this topic to the environment is substantiated. The approaches of different psychologists to the interpretation of features of attention in younger school age are highlighted.

Keywords: attention, younger school age, concentration of attention and selectivity, development of attention, psychology, inattention, leading activity, training.

Однією із найважливіших умов діяльності кожної людини вважається увага. Життя особистості потребує, щоб сигнал про значущість навколишніх предметів та явищ сприймався людиною як сигнал «увага».

Проблема уваги і на сьогоднішній день досліджується у психології. В наукових працях зарубіжних вчених (В. Вундта, Е. Тітченера, К. Кофки) було розкрито поняття психології уваги і розглянуто важливі принципи його емпіричного дослідження. У вітчизняній психології проблему уваги розглядали в загальнотеоре-

тичному підході Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін,

О.Н. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, ретельно досліджували розвиток уваги молодших школярів в навчальній та психологічній діяльності Л. І. Божович, М. Ф. Добринін та ін. Т.Лисянська, М. Горбач ввели взаємозв'язок та динаміку мимовільної і довільної уваги у молодших школярів на різних стадіях діяльності.

Актуальним і на сьогоднішній день є вивчення нерозкритих чинників методологічного, теоретичного та експериментального дослідження особли-

востей молодшого шкільного віку та розвитку уваги на цьому етапі.

Розвиток уваги значною мірою залежить від цілеспрямованої провідної діяльності (навчання), це говорить про те, що на першому місці такої діяльності стоїть необхідність організації навчально-виховного процесу. Саме тому актуальність нашої теми щодо розвитку уваги у молодшому шкільному віці керується тим, що в даному віці уважність починає формуватися як риса особистості, проявляючись у розвитку мимовільної, довільної і післядовільної уваги[2].

В період молодшого шкільного віку починається активне піднесення розвитку уваги. Вважається, що сам процес навчальної діяльності є неможливим без значної сформованості уваги, саме як психічної функції. Порівнюючи дошкільний вік з молодшим шкільним, можна сказати, що в цей період дитина стає значно уважнішою і хоч у школярів переважає ще мимовільна увага, вони вже можуть концентрувати увагу і розрізняти цікаві та не цікаві заняття. Зовнішні враження діти сприймають як значний відволікаючий фактор, їм важко зосередитися на незрозумілому, складному матеріалі. Увага молодших школярів має невеликий об'єм, незначну стійкість, тому вони можуть концентрувати свою увагу і зосереджено робити одну справу лише впродовж 10-20 хвилин [1].

В період молодшого шкільного віку увага активно відбирає актуальні, важливі сигнали з безлічі всіх доступних для сприймання і за рахунок обмежен-

ня його поля забезпечує зосередженість в даний момент часу на якомусь об'єкті (предметі, події, образі, міркуванні). Під час навчальної діяльності, на початковому етапі увага школяра проявляється як мимовільна і саме орієнтовний рефлекс служить його фізіологічною основою. Також молодші школярі активно реагують на все нове, звертають увагу на найважливіші деталі середовища. Дитина ще пасивно управляє увагою і найчастіше виявляється у владі зовнішніх вражень.

Увага молодшого школяра має тісний взаємозв'язок з розумовою діяльністю – учні не можуть зосередити свою увагу на незрозумілому. Діти починають швидко гальмувати увагу, відволікатися та займатися іншою діяльністю. В цей період важливо все тяжке, незрозуміле для дітей переробити в просте та доступне, розвиваючи вольові якості, а також довільну увагу[5].

Докладаючи вольових зусиль, організовуючи себе під натиском різних обставин або власних цілей, у молодших школярів починає розвиватися довільність вольових процесів,

Віковою відмінністю молодшого школяра є значна слабкість довільної уваги, але в той же час відбувається активне покращення мимовільної, адже мимовільна увага розвивалася також протягом періоду і дошкільного віку. Під час навчального процесу дітей, без жодних зусиль з їхнього боку, може швидко привертати увагу щось нове, яскраве, цікаве, тому вони можуть відразу ж втратити увагу на навчальному матеріалі і переключитися, сконцентру-

Таблиця 1.

Види занять для розвитку уваги при роботі з неуважними дітьми

№	Властивості уваги	Види занять
1	Розвиток концентрації уваги	Основний тип вправ – коректурні завдання, в яких дитині пропонують знаходити і викреслювати певні, визначені букви в друкованому тексті. Такі вправи дозволяють дитині відчути, що означає «бути уважним», і розвивати стан внутрішнього зосередження. Ця робота повинна проводитись щоденно (по 5 хвилин) 2-4 місяці. Рекомендується також використовувати завдання, які вимагають виділення ознак предметів і явищ (методом порівняння); вправи, які базуються на точному відтворенні якогось зразка (послідовність букв, цифр, геометричних візерунків, рухів і т.д.); завдання типу: «переплутані лінії», пошук скритих фігур.
2	Збільшення об'єму уваги і короткочасної пам'яті	Вправи базуються на запам'ятовуванні числа і порядку розміщення предметів, які пред'являють а кілька секунд. Коли вправа освоюється, число предметів поступово збільшується.
3	Тренування розподілу уваги.	Основний принцип вправ: дитині пропонується одноразове виконання двох різнонаправлених завдань (наприклад, читання оповідання і підрахунок ударів олівця по столі; виконання коректурного завдання і прослуховування запису казки і т.п.) Після закінчення виконання вправи (через 10-15 хвилин) визначається ефективність виконання кожного завдання.
4	Розвиток переключення уваги	Виконання коректурних завдань з чергуванням правил викреслювання букв.

ватися на чомусь цікавішому. Також важливою складовою частиною під час навчальної діяльності дитини вважається стійкість уваги. Першокласники і частково другокласники ще не вміють довго зосереджуватися на роботі, особливо якщо вона нецікава і одноманітна, їх увага легко відволікається.

Розвиток стійкості довільної уваги вивчають, визначаючи максимальний час, який діти можуть провести, зосередившись на одній грі. До 6-7 років час зростає до 1,5-3 годин. Але якщо справа стосується творчої діяльності (малюванні, конструюванні, виготовленні виробів), то діти можуть значно довше зосередити свою увагу на такій продуктивній діяльності. Проте, лише зацікавленість та інтерес можуть про-

будити в дитини таку значну зосередженість уваги, тому що, якщо дитина буде займатися діяльністю, яка для неї не цікава та не викликає захоплення, вона почне нудитися, відволікатися та почуватися нещасно [3].

Увага молодшого школяра відрізняється значною нестійкістю, адже у молодшого школяра на початку періоду переважає збудження над гальмуванням. Учень може відволікати увагу через безліч причин, наприклад через щось нове, що його оточує на даний момент, також якщо активно проявляється орієнтовний рефлекс, якщо вчитель неправильно використовує наочний матеріал і т.д. Один і той же вид діяльності різні учні можуть виконувати дуже нетривалий час у зв'язку з

швидким настанням стомлення кожного учня, позамежного гальмування, адже кожна дитина індивідуально сприймає завдання і по мірі власної зацікавленості.

І. В. Страхов виявив, що в деяких учнів увага є нестійкою, відрізняється дитячою безпосередністю й емоційністю проявів; а в інших учнів увага більш стійка, має вольові прояви, діти свідомо зосереджені, що дозволяє учню впоратися з відволікаючими факторами. Також автор говорив, що увага може проявлятися як вигадана уважність, щоб дійсно не відволікатися [4].

Важливою особливістю уваги молодшого школяра є невміння швидко перемикаєти увагу з одного предмета або об'єкта на інший. Поступово, при правильній організації навчального процесу, удосконалюється і ця риса уваги молодших школярів, при необхідності учні вільно переходять від одних дій до інших.

Зустрічаються неухажні учні, які концентрують увагу не на навчальних заняттях, а на чомусь іншому. Для більшості неухажних молодших школярів характерні сильне відволікання, погана сконцентрованість і нестійкість уваги.

Неухажність молодших школярів – одна із найпоширеніших причин зниження успішності навчання. Помилки «за неухажність» в письмових роботах і під час читання – найбільш образливі для дітей. Як правило, наявність значної кількості таких помилок у першокласників можна пояснити впливом одразу багатьох факторів, загальновіко-

вих особливостей розвитку (незрілість нейрофізіологічних механізмів), початком етапу оволодіння навичками організації учбової діяльності та іншими причинами, пов'язаними з періодом адаптації до нових умов – навчання в школі. Тому в перших класах заняття з розвитку уваги рекомендується проводити як профілактичні, спрямовані на підвищення ефективності функціонування уваги у всіх дітей.

При роботі з неухажними учнями велике значення має розвиток окремих властивостей уваги. Для проведення занять психолог може використати відповідні види завдань представлені в виді табл.1.

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток уваги у молодших школярів є необхідним та актуальним завданням на сучасному етапі. При правильному виконанні завдань з розвитку уваги, враховуючи рекомендації психологів, можна значно покращити показники цього важливого психічного процесу у дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология. М.: Академ проект. 2001.– 704 с.
2. Баранова И. В. Нравственные ценности. Развивающая программа для младших школьников. М. Генезис, 2010. – 144 с.
3. Гамезо М. В. Возрастная психология: личность от молодости к старости: учеб. пособие. М.Пед. общество России. Изд. Дом «Ноосфера». 2005. – 272 с.
4. Максименко С. Д. Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості. К. Вид-во Європейського ун-ту, 2010. – 421с.
5. Рибо Т.А. Психология внимания. М: Либроком, 2016. – 580с.

HUQUQIY TARBIYA VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Mohidil Bozorova

Namangan shahar 43-maktabning Huquq fani o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada huquqiy tarbiya tushunchasiga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, uning tub mohiyati haqida maqolaning kirish qismida so'z yuritilgan. Bundan tashqari, huquqiy tarbiya mezonlari, majburiyatlari, yoshlarga bularni singdirishning o'ziga xos ahamiyatlari, jamiyat taraqqiyoti va rivojidadagi roli borasidagi tahliliy-tanqidiy fikrlar keltirilgan.*

Ma'lumki, tarbiya insonda ijobiy sifatlarni qaror toptiruvchi, insonning o'zi va o'z xulqi to'g'risidagi tasavvurlarini to'g'ri va xolis bo'lishini ta'minlovchi jarayondir. Tarbiyaning bir necha ko'rinish va yo'nalishlari bo'lib, ular tibbiy tarbiya, estetik tarbiya, axloqiy tarbiya, diniy tarbiya, badiiy tarbiya va huquqiy tarbiya kabilardir. Bola kamolotida har birining ahamiyati birdek muhim sanaladi, umumam tarbiya murakkab hodisadir.

Huquqiy tarbiya bu yoshlarni mamlakatdagi tartib-qoidalarga so'zsiz rioya etish, qonunlarni hamda normativ-huquqiy me'yorlarni, avvalo, bilish va o'rganish, hurmat qilish va itoatda bo'lishga o'rgatishdir, mana shu yurt farzandi sifatida faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, jamiyat va davlat hayotiga daxldorlik tuyg'usi bilan yashash, fuqarolik burchini his etishni singdirishdir.

Huquqiy davlat, ochiq fuqarolik jamiyati qurishning muhim sharti ham huquqiy ongi yetuk fuqarolarni tarbiyalashni taqozo etadi. Har qanday tarbiya o'chog'i jamiyatning asosiy tashkiloti hisoblanmish oilada bolalar o'sib-ulg'ayishlari va farovonlikka ega bo'lishlari uchun jamiyat doirasidagi majburiyatlarni o'z zimmasiga to'liq oladigan bo'lishiga erishish, bola

shaxsini sog'lom va har tomonlama uyg'unlashgan holda kamol topishi uchun oila g'amxo'rligida, baxt, mehr-muhabbat vaziyatida o'sishi zarur. Bolaning ilk tasavvurlari oilada shakllanar ekan, huquqiy tarbiyani to'g'ri olib borish zarur. "Bu mumkin", "bu mumkin emas", "bu o'rtog'imniki", "bu bog'chamniki", "zo'rvonlik, urushqoqlik yaxshi emas", "yolg'on gapirish yomon" kabi bolaga o'rgatiladi. Bu borada, afsuski, hamma ota-onalar ham tarbiyani to'g'ri olib bormoqda, deya olmaymiz. Bolaga "zo'ri" bo'lish, haqini birovga bermaslik, o'z "men"ini birinchi o'ringa qo'yish, manfaati yo'lida o'zgalar bilan hisoblashib o'tirmaslik kabi salbiy illatlarni singdirib qo'yayotganlar ham oz emas. Bu jamiyatda huquqbuzarliklarni ko'paytirayotgan omillardandir. Huquqiy ongi yetuk kishi huquqbuzarlik sodir etmaydi. Tarixiy tajribaga murojaat qilsak, qonunlarni jamiyat a'zolariga tushuntirish va unga rioya qilishni targ'ib qilish ishlarining naqadar yuksak o'rinda turganini shohidi bo'lamiz.

Huquqiy tarbiya mezonlaridan biri mas'uliyat va majburiyatni his etishdir. Mas'uliyat odamning har bir amaliy faoliyati mahsulini to'liq tasavvur etgan holda uning o'zi va o'zgalar uchun nima naf

keltirishini anglyay olishi qobiliyatidir. Mas'uliyatni his qilgan inson ishini doimo puxta rejalaydi, ishiga vijdonan yondashadi, uni oqibatini oldindan tasavvur qila oladi, natija uchun bor imkoniyatini, salohiyati va aql-idrokini ishga soladi. Ammo, tadqiqotlarga ko'ra qariyb 80 foiz kishilar mas'uliyatni faqat boshqalarga yuklar ekan, o'z hayotida bo'lgan o'zgarishlarga, voqea-hodisalarga o'tonasi, oilasi, yaqinlari, tashqi muhitni sababchi deb hisoblashar ekan. Bu ko'proq o'smirlar hissasiga to'g'ri keladi. Masalaning yana bir tomoni borki, amerikalik olim D. J. Rotter tadqiqotlariga ko'ra, mas'uliyatni ortig'i bilan qabul qiladigan kishilarda asabiylik, doimiy xavotir, jaholat kabilar kuzatilar ekan.

Majburiyatni his etish bu huquqiy bilimlarni, o'zlashtirgan huquqiy tarbiyani hayotda, amaliyotda qo'llay olish bo'lib, konstitutsiyaviy, fuqarolik va kerak bo'lsa, odamiylik burchlarni ado etishni bildiradi, chunki har qanday huquqiy savodsizlik yoki huquqbuzarlik zamirida kop hollarda, axloqsizlik yotadi. Demak, huquqiy tarbiya ma'naviyat va mafkura tushunchalari bilan uzviy aloqador. Majburiyatlarga rioya etish bu o'z haq-huquqini berib qo'yishmas, bu vatan tinchligi va osoyishtaligi, barqaror taraqqiyot va yuksalishga, xalq xotirjamligiga, oila va yaqinlar ishonchiga erishish hamdir.

Huquqiy tarbiyaning yoshlarga singdirishning keyingi vositasi, albatta, ta'lim-tarbiya maskanlari hisoblanadi. O'quvchilar ta'lim maskanlarining ichki tartib-qoidalariga rioya qilishi, o'ziga belgilangan vazifalarni vijdonan bajarishi, o'quv qurollardan tartib bilan foydalani-

shi, o'zgalarning huquqlarini, sha'ni, qadriyatini hurmat qilishi lozim. Dastlabki yillarda o'quvchilarda bunday ko'nikma hosil bo'lganday ko'rinsada, 6, 7, 8-sinflarga kelganda bola tarbiyasida jiddiy o'zgarishlar yaqqol ko'zga tashlanadi. Na faqat tengdoshlariga, balki o'qituvchilarga nisbatan ham qo'pol, murosasiz munosabatda bo'la boshlaydilar. Bunday o'quvchilarning oilasi bilan mustahkam hamkorlik o'rnatib birgalikda bola tarbiyasidagi nuqsonlarni bartaraf etishga kirishish maqsadga muvofiq, tarbiyasi o'ta og'ir bolalar bilan voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha komissiya hamda profilaktika nozirlari uzviy bog'liqlikda ishlashi shart. Buyuk donishmand Yusuf Xos Xojib ta'limotlarida ham huquqiy tarbiya masalasida qimmatli fikrlar keltirilgan: "Xizmat qilish uchun, avvalo, qonun-qoida va tartib-nizomni bilish zarur, xizmat qilish yo'l-yo'riqlari, aytmish-demishlari to'g'ri bo'lishi kerak... Tartib-nizom o'rgatuvchi, xalq bilan aralashib sinab biluvchi kishi juda yaxshi".

Maktablarda, oliy o'quv yurtlarida huquqiy tarbiya huquqiy bilimlarni berish orqali amalga oshiriladi. Huquqiy tarbiya va huquqiy ta'lim o'zaro bog'liq hamda uzluksiz jarayondir. Bu jarayonda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini o'rganish, mazmun-mohiyatini anglash, shuningdek boshqa huquq asoslari darsliklari, huquqiy adabiyotlar, ilmiy asarlar, ilmiy-ommabop asarlar va maqolalar, huquqning barcha tarmoqlarini o'rganish lozim. Ta'lim jarayonida o'quvchilarga bilim berilayotgan paytda huquqbuzarlik va uning oqibatlari eng maqbul usullardan foydalanish asosida

tushuntirib boriladi. Ya'ni mashg'ulotda masalaga tegishli ko'rgazmalilikni ta'minlash, qo'shimcha adabiyotlar va qonun hujjatlarini mustaqil o'rganish asosida ularning natijalaridan dars jarayonida foydalanishni tashkil etish muhim. O'quvchilarning huquqiy bilimini boyitishda darsdan tashqari olib boriladigan xilma-xil tarbiyaviy ishlarni o'z ichiga oladi. Mashg'ulotlar, to'garaklar, fan kechalari, ko'rgazmalar tayyorlash, kino-filmlar muhokamasi, huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlari bilan uchrashuvlarni kiritish mumkin. Shuningdek, ommaviy axborot vositalarining bu boradagi beqiyos o'rnini ta'kidlab o'tish lozim. Ularda berib boriladigan ocherklar, hikoyalar, hayotiy voqeahodisalar va boshqa maqolalar huquqiy savodxonlikni yuksaltirishda katta ahamiyatga ega. Qabul qilingan qonunlarni gazetalarda nashr etilishini inobatga olish, yoshlarni ular bilan tanishishga undash va ularga munosabat bildirish ko'nikmalarini shakllantirish zarurat ekanligi yanada oydinlashadi. Televideniya yozida beriladigan turli ko'rsatuvlar "Hayot va qonun", "Bir jinoyat izidan", "Parlament soati", "Jamiyat va qonun", "Odil sud" (yana berib borilsa yaxshi bo'lardi) va boshqalar yoshlar dunyoqarashiga ijobiy turtki bo'lmoqda.

Huquqiy tarbiya targ'ibotida kino, teatr, san'atning barcha turlari, turli ma'naviy-mafkuraviy tadbirlar, ko'rik-tanlovlarning hissasi ham yuqori.

2019-yil 9-yanvarda muhtaram prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning "Jamiyatda

huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi " qabul qilindi. Dastur doirasida O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan ta'lim-tarbiya maskanlari, mahalla, tashkilot va muassasalar, keng xalq ommasi orasida huquqiy ong va madaniyatni yuksaltirish bo'yicha turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, tashkiliy-huquqiy ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Zero, huquqiy tarbiyaga davlat darajasida ahamiyat berilib, muhim chora-tadbirlar ko'rilmoqda. Huquqiy tarbiya huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirish vositasidir.

Mamlakat qonunlariga bepisand munosabatda bo'lish, o'z majburiyatlarini bajarmaslik, o'zgalarni huquqlari bilan hisoblashmaslik bilan huquqiy savodsizlik belgilari bo'lib, vatanimiz taraqqiyotiga salbiy ta'siri juda yuqori. Huquqiy tarbiya bilan shug'ullanish har bir ota ona, pedagog, umuman mana shu yurt kishisining burchi sanaladi. Bu millat kelajagi, yurt farovonligi, osoyishtalik va tinchlik masalasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.: "O'zbekiston", 2018
2. O. Karimova "Huquqshunoslik" "Sharq". Toshkent-2007.
3. Vazirlar Mahkamasining 2000 yil 21 sentabrdagi "Voyaga yetmaganlar ishlari komissiyalar faoliyatini takomillashtirish to'g'risidagi 360-sonli Qarorini kasbhunar kollejlari o'rtasida ishlab chiqish hamda voyaga yetmaganlar qarovsizligi va nazoratsizligini oldini olish bo'yicha uslubiy qo'llanma. Namangan-2013.
4. A. Sobirjon. "Ibratli hikmatlar". T. "O'zbekiston"2009.

THE HISTORY OF KOKAND

Gulyamov Zokirjon

Student of Uzbek State Institute of Arts and Culture, Theater Arts, Musical Drama actor gulyamovzakir@mail.ru

Annotation – *Through this article you will get acquainted with the historical monuments of Kokand and get the necessary information.*

Key words – valley, city, Kokand, Fergana

Foreign tourism exhibitions and conferences play an important role in the development of tourism. In order to promote the national cultural heritage of our country abroad, attract more foreign tourists to our country and develop domestic tourism, tourism organizations of our country organize a number of exhibitions in major cities around the world or participate in international exhibitions. This, of course, has paid off, and the flow of foreign tourists to our country has increased.

President of Uzbekistan – SH. M. MIRZIYOYEV

Kokand, Uzbek Qo'qon city, eastern Uzbekistan. It lies in the western Fergana Valley, at road and rail junctions from Tashkent to the valley.

The ancient town of Khavakend occupied the site from at least the 10th century and was situated on the caravan route from India and China. In the 13th century it was destroyed by the Mongols. The present city developed from a fort that was constructed in 1732, and in 1740 it became the capital of the khanate of Kokand. The khanate, centred on the Fergana Valley, enjoyed its greatest power in the first half of the 19th century, when it extended northward into present-day Kazakhstan. Under the khans Kokand was an important centre of trade and handicrafts as well as the religious centre of the valley, with more than 300 mosques.

From the 1840s, however, the khanate was increasingly torn by internal strife and weakened by its rivalry with Bukha-

ra. The Russian advance southward toward Kokand began in 1853, and the rivalry between the Bukhara and Kokand khanates prevented their uniting to resist the invaders. By 1866 the Russians had captured all the main cities of Kokand outside the Fergana Valley, including Tashkent. They finally annexed the khanate in 1876. In 1917 a Muslim government was established in Kokand in opposition to the Soviet colonial government in Tashkent, but it was suppressed by force in 1918. [1]

Kokand is one of the oldest towns in Uzbekistan. It was founded in the tenth century. In 18th-19th centuries it became the capital of the Kokand Khanate and began playing an important role in the history of the area. The population is 200000. The khan's palace of Urda Khudayarakhan is one of the trappings in Kokand. Its front side is decorated with intricate glazed tiles.

The interior of the palace impresses one with luxurious decorations where the form of joist plafonds organically matches carved doors and trellises, carved plaster of Paris panels and colorful mural. Kokand's principal mosque, the Djuma Mosque is famous for its skillfully painted ceilings, distinguished for their resplendent colorful palette and the great variety of ornamental decorations. Today Kokand is the largest railway hub of the Ferghana Valley. The Kokand Plant of Electrical Equipment is considered one the largest enterprises. Kokand has a branch of the Ferghana Polytechnic. The traditional school of copper chasing, pottery and embroidery exists there. [2]

KOKAND HISTORY

Pages of history. At the crossroads of Medieval.

Kokand was also the largest trading center on the Silk Road, known for its numerous caravanserais, where merchants stayed on camels laden with goods.

History says that Russian merchants brought utensils and textiles, the traders from India – tea and skin, and silk comes from China. Trade was carried out on the covered bazaars. Despite the relentless scorching sun, shopping arcade with overlaps protect merchants from the heat.

For lovers of carpets this city has always had a special significance. Kokand carpets made of camel wool, decorated with patterns, and are highly valued in Europe. Here there is a great choice of them.

Narrow streets lead past old houses to the mausoleums, palaces and mosques. It is impossible to get lost, because all roads

lead to the grand old city wall, where you can go to the starting point of his journey – to one of the two main gates of pearl of the East.

You can discover the ancient city during one of the bewitching tours that offer your guide to the oriental tale People-travel.

The city of Uzbekistan is known worldwide for the unique art of wood carving. Kokand craftsmen are trying to keep the old traditions of hand craft and pass them to the young generation. Boys learn the secrets of making majolica with floral and geometric patterns, wood carving.

Until now, are examples of high art doors, made Kokand masters dating back to XVI century, when the city reached its peak and shogird – students recreate this beauty in their work. [3]

Kokand and Handicrafts

KHUDAYARKHAN PALACE

One of the most valuable historical architectural monuments of Central Asia architecturaland palace structures of the XIX century is the Khudayarkhan Palace. The Khudayarkhan Palace is considered to be the pearl of Kokand. The architectural design of the facades and interiors of the building reflected the typical artistic techniques of Ferghana architecture and the skii of the local specialists who performed this decoration.

JAMI MOSQUE

The Jami Mosque, built in 1817, is the main cathedral mosque of Kokand and a bright landmark of the city. In 1852, a minaret was built near the Jami Mosque, with smooth ring masonry of burnt bricks

and a six-arched lantern crowned with a faceted dome. The mosque is striking in its huge size and variety of decor. [4]

MUSEUM OF GREAT SCHOLARS

The museum of great scholars was founded in the building in two thousand. Museum exposition, consisting of 5 departments located 3 floors. It displays more than 2000 exhibits.

In addition to this we also created a special center for young generation named «Allomalar vorislari» (Successors of great scholars) where amateurs and researchers can endeavor to the extent of various materials. [5]

Kokand now has textile, food, engineering, and chemical plants and is the main transport junction in the Fergana Valley. It also has a teacher-training institute and a theatre. Pop. (2014 est.) 233,500.

REFERENCES

1. <https://www.people-travels.com/uzbekistan-cities/kokand/kokand-history.html>
2. https://www.uzintour.com/cities_uzbekistan/kokand/
3. <https://www.britannica.com/place/Kokand>
4. Kokand and handicrafts – Publisher house «Fergana» 2019, p-47
5. Yosh rahbar. Publisher house «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» – 2018, p-254

O'ZBEK MILLIY MADANIY ME'ROSINING QADR TOPISHIDA "SHARQ TARONALARI" MUSIQA FESTIVALINING O'RNI VA AHAMIYATI

Ibragimov Shuhrat Xudoyberdiyevich

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

"Madaniyatshunoslik" mutaxassisligi

2-kurs magistranti

***Annotatsiya:** Ushbu maqoladan ko'zlangan maqsad xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimizni milliy madaniy merosimiz na'munalari e'zozlashga, asrab-avaylashga chorlash hamda ular qalbida sa'at va madaniyatimizga nisbatan mehr-muhabbat hissini shakllantirishdan iborat.*

Kalit so'zlar: Samarqand, Sharq taronalari, o'zbek milliy madaniy merosi, yosh avlod.

Qadimda Marokand (Marakanda) nomi bilan yuritilgan O'zbekistonning janubiy – g'arbida, Zarafshon vodiysining o'rta qismida joylashgan, Samarqand viloyatining ma'muriy, iqtisodiy va madaniy markazi bo'lgan Samarqand shahri necha asrdirki, o'z salobatini yoqotmagan. Samarqandning juda qadimiy shahar ekanligi, urf-odatlarini, madaniyati va haqida bir qancha tarixiy yozma manbaalarda, xususan, Xaydar-as Samarqandiy "Qandiyai Xurd", Abu Tohirxoja Samarqandiy "Samariva", Xitoy tarixchisi Chijan Syan, yunon va rimlik tarixchilar Arrian, Kursiy Ruf va boshqa ko'plab mualliflarning asarlarida yozib qoldirilgan. Shu bois o'rta asrlardan Sharqda ommalashib ketgan maqollarning birida "G'arbda Rim", "Sharqda Samarqand" deyilgan. "Samarqand sayqali ro'yi zamin ast" – Samarqan yer yuzining sayqali (jilosi) deb behuda aytilmagan. Bu tarif keltirilishining asosiy sababchisi bobokalonimiz Amir Temurdir. Amir Temur Samarqandni o'zgacha mehr bilan qadrlab,

obod qilgan va dunyoning sayqaliga aylantirgan.[1]

Samarqandning Vatanimiz tarixida tutgan beqiyos o'rni, samarqandliklarning asrlar davomida milliy fan va madaniyatimizni rivojlantirishga qo'shgan buyuk hissasiga javoban 1996 yil 18 oktabrda Muxtaram 1-Prezidentimiz I.A. Karimov tomonidan "Amir Temur" ordeni bilan mukofotlanishi samarqandliklar uchun munosib e'tirof bo'ldi. Ayniqsa, "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivalining bu zaminda o'tkazilishi muhim ahamiyatga egadir.

Milliy musiqa va san'atning eng yaxshi na'munalari keng targ'ib qilish, milliy an'analarini saqlash va rivojlantirish, yosh avlodda san'atga muhabbat tuyg'usini uyg'otish hamda xalqaro ijodiy aloqalarni kengaytirish, do'stlik o'zaro hamjihatlik, madaniy-ma'naviy hamkorlikni yanada chuqurlashtirish maqsadida Hurmatli 1-Prezidentimiz I.A. Karimov tashabbuslari bilan "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali tashkil etildi.

Samarqandning nufuzi nafaqat “Sharq taronalari” bilan, balki necha asrlarning guvohi boʻlgan tarixiy va meʼmoriy yodgorliklari bilan ham olamga dong taratgan. Samarqandning meʼmoriy, tarixiy yodgorliklari 2001 yilda YUNESKOning Finlandiyada oʻtkazilgan 25-sessiyasida Jahon merosi roʻyxatiga kiritilishi esa barchamiz uchun olamshumul yangilik boʻldi. 1997-yildan buyon har ikki yilda bir marotaba Samarqand shahridagi koʻhna “Registon” maydonida oʻtkazilib kelinayotgan, yildan-yilga ishtirokchi davlatlar soni koʻpayib borayotgan ushbu festivalda Xalq musiqa ijodiyoti, Milliy mumtoz musiqa, Zamonaviy musiqa, shu jumladan estrada kabi yoʻnalishlardagi asarlar faqat jonli tarzda ijro etib kelinmoqda.

2019 yil 26-30 avgust kunlari boʻlib oʻtgan “Sharq taronalari” XII xalqaro musiqa festivalida 33 mamlakatning 29 musiqiy guruhidan 146 nafar sozanda va xonadalar ishtirok etgani festivalning dovrugʻi yilda-yilga oshib borayotganidan dalolat beradi. [2] Mamlakatimiz bu festival orqali milliy madaniy merosi bilan dunyoni lol qoldirib sayyohlar soni ortishiga va ichki turizimning rivojiga ulkan zamin yaratmoqda desak mubolagʻa boʻlmaydi. Festivalga tashrif buyurgan xorijlik mehmonlar nafaqat Samarqand shahri, balki Samarqand viloyatining eʼtiborga molik qadamjolari bilan tanishish baxtiga musharraf boʻlmoqdalar. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev Samarqand viloyatiga tashrifi mobaynida tarixiy madaniy meʼros obektlari bilan turistlarni keng tanishtirish uchun qulay shart-sharoit yaratish, ziyorat turizmini jonlantirish

boʻyicha bir qator koʻrsatmalar bergan edi. Bu borada esa keng koʻlamli, aniq chora-tadbirlar belgilab olingan. [3]

Shu oʻrinda bir narsani takidlab oʻtish joizki, oʻzbek madaniy merosining qadr topishida “Sharq taronalari” musiqa festivalining ahamiyati juda beqiyos. Bunga bir qancha misollar bilan eʼtiboringizni qaratmoqchimiz: har gal festivalning birinchi kuni yurtimiz sanʼat ahlining ijodiy chiqishlari bilan tantanali ochilish marosimi boʻlib oʻtadi. Bunda istédodli sanʼatkorlarimiz tomonidan xalq ogʻzaki ijodi namunalari, folklor qoʻshiqlari, anʼanaviy qoʻshiqlar, maqomlarimiz, milliy raqslarimiz, xalq oʻyinlari va urf-odatlarimiz yoʻgʻrilgan musiqali chiqishlarimiz festivalga tashrif buyurgan mehmon-u mezbonlarga yanada zavq bagʻishlaydi. Festivalning qolgan kunlari bellashuvga kirgan sanʼatkorlarimizning musiqiy chiqishlari esa bundan mustosno emas. Bu kabi festivallarni guvohi boʻlgan, sanʼatga oshifta qalb borki, xoh u yosh, xoh yoshi ulugʻ kishi boʻlsin, milliy sanʼatimiz-madaniyatimizga nisbatan orzu-havas, mehr-muhabbat hissini tuyadi. Bu tuygʻular hissi esa xalqimizni, ayniqsa yosh avlodni oʻzbek milliy madaniy meʼrosini oʻzlashtirishga, qadrlashga, eʼzozlashga undaydi, desak mubolagʻa boʻlmaydi. Bir vaqtlar bizning ham koʻnglimizdan oʻtgan shunday goʻzal tuygʻular sanʼat tomon yetaklagan boʻlsa ne ajab!

Taklif sifatida shuni aytmoqchiman-ki, yurtimizda bunday shodiyona va xursanchilik kunlarning uzoq davom etishiga, anʼanalarimizning unutilib ketmasligi va doimo avloddan-avlodga oʻtib borishi

uchun bugun biz harakat qilib, kelajak avlodga, yoshlarimizga ajdodlarimiz bizga meros qoldirganidek, biz ham kelajak avlodga milliy madaniyatimiz, NMM anʼanalarini chuqurroq singdirib bormogʻimiz lozimdir. Yoshlarimiz madaniy meʼrosimizni oʻrgansa, qachonki milliy anʼanamizni hurmat qilsa, eʼzozlasa,

milliy madaniyatimizni qadrlasa yurtimiz dovrugʻi yanada yuksaladi, ravnaq topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. [http www.google](http://www.google).
2. [http www.google](http://www.google).
3. M.Ziyodov. “Xalq soʻzi” gazetasi. – Toshkent: 2018.

SPELLING APPROACH IN GEOGRAPHY: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Kahhorova Umida

She is a 3rd year student at the Faculty of Geography and Natural Resources of the National University of Uzbekistan

Annotation: *This thesis analyzes the importance of the Uzbek language today and its preservation, correct speech in the Uzbek language, the importance of the Uzbek language in scientific and applied sciences, in particular, in geography. Here are some tips to help you focus on Uzbek spelling using today's digital technology.*

Keywords: Spelling, orthoepy, dialectics, grammar, geographical names, toponyms, hydronyms, oikonyms, mainland, continent, national language.

Introduction. The Uzbek language has a rich history and national heritage. In this case, the symbol of nationality and praise is, of course, language. After all, the language of each region has a unique national spirit. It is no coincidence that our people did not compare this language with mother tongue and did not respect it as a mother tongue. It is the heritage of thousands of years of ancestors, the priceless treasure of the people.

The main part. It is necessary to pay attention to the normative rules of the state language. In this regard, the rules of orthographic language are regulated by the state.

In particular, Uzbekistan took the first step in this direction on October 21, 1989 by giving the Uzbek language the status of "State language". After independence, on September 2, 1993, the Law of the Republic of Uzbekistan "On the introduction of the Latin alphabet based on the Latin script" was adopted, and on May 6, 1995, it was amended. The Uzbek language, the real legal basis of our national script, was strengthened on August 24, 1995 by the Resolution of the Cabinet of Ministers No. 339 "On approval of the basic spelling rules of the

Uzbek language" [3].

Learning and practicing the state language should become a natural need and necessity, and even a conscious obligation. Accurate, expressive speech in Uzbek and it is the duty of every citizen to write, to take care of the purity and richness of the mother tongue, to expand the scope of its use [1, p. 16]. Unfortunately, today, under the guise of "modernization", the distortion of the Uzbek language, the use of foreign languages in combination with the national language is widespread. This is because the declining public perception of language as a value creates a negative environment.

Today, there are cases of distorted interpretation of language in all spheres of government. Unfortunately, in some documents, words are misspelled. If you look at them secretly, they will try to make foreign words more dignified and civilized. But it is also disrespectful to the vocabulary of both languages. After all, five centuries ago, Alisher Navoi wrote that he united hearts with the original and beautiful Turkic language. That is, he raised the flag of his native language and was proud to unite the whole

nation under this flag. We all know that the native language is a solid foundation of the nation's spirituality. As our great enlightened ancestor Abdullah Avloni noted, the mirror life of every nation in the world is its national language and literature [2]. Of course, spelling rules are a must in the scientific community as well. This is because the exchange of even one letter in scientific terms causes great imbalances. For example, sulfuric acid and sulfite acid in the field of chemistry; it is permissible to give the example of evenk and enen in ethnography, where, as can be seen, the rules of spelling are very important.

In particular, in the field of geography, the science of toponymy is involved. It regulates the names of cities and villages (oikonymy), the names of water basins (hydronymy), the names of relief forms (oronymy) and others. Also, in all branches of science, the correct use of terms, the scientific connection of words, syntax and punctuation are important in writing a thesis. Improper use of the term in geography leads to spatial error. As you know, the icy continent is considered by many to be Antarctica, and rightly so. Unfortunately, this is a misconception. Because at the moment, Antarctica is an icy continent (only a large continent), Antarctica is a continent with a cold climate (along with the islands). In this regard, English and English toponyms can also be cited. The first is the "heart" of the United Kingdom, and the second is an island in the Caribbean. There are also serious shortcomings in the orthoepy (pronunciation) of geographical names among the population of our country. For

example, the Andijan toponym – Anjan, Anjon; Tashkent toponym – Toshka, Tashken, Tashkond; Surkhandarya is pronounced as Surkhandayra, Surkhandariya, and in many cases such writing is observed. Of course, dialects are the main source of communication among the people, but it is advisable to follow the rules of the state language when using scientific words. Geographical names are regulated all over the world, and catalogs of their international and local names are constantly monitored. In this regard, Uzbekistan also has legal documents on geographical names. Specialists such as H.Hasanov, S.Karayev, E.Murzaev, P.Gulomov, Y.Ahmadaliyev, M.Mirakmalov, M.Avezov it is fair to say that he managed to become a worthy follower of people like M. Narshakhi, M.Kashgari, Z.Babur, V.Bartold who carried out toponymic analyzes and left a rich scientific treasure.

Conclusion. This means that in order to avoid problems and misunderstandings in scientific and dialectical processes, it is necessary to first study the spelling and orthoepic rules of the state language and understand the meaning of the word it uses.

References:

1. A.Rafiev, N.Gulomova. Native language and literature [textbook]. –Tashkent: "Sharq", 2004. -304 p.
2. President of the Republic of Uzbekistan Sh.M. Mirziyoyev's speech at the ceremony marking the 30th anniversary of the official status of the Uzbek language. <https://www.Uza.uz>
3. A.Nurmonov, N.Mahmudov. Theoretical grammar of the Uzbek language. –Tashkent: "O'qituvchi", 2011.

PROFESSIONAL ETHICS OF TV AND INTERNET JOURNALISTS

Karamatdinova Ayjamal Jengis kizi

Student of Uzbek State university of world languages

Scientific director: *Amrullo Ashurovich Karimov*

Key words: journalistic ethics, source of information, journalist, journalistic profession, relationship, journalistic work, obtaining information, journalistic creativity, journalistic activities, mass information.

Introduction. Audience mistrust has recently been directed at the journalistic profession. At the same time, journalists and journalism in general are an integral part of modern society. The public accuses journalists of being biased when publishing materials, of being attached to this or that political party, of being commercially oriented, etc. This all speaks about violations of the professional code of honor of representatives of the journalistic profession. Let us consider the essence of journalistic ethics and its basic canons. Ethics, as a philosophical concept, is a science that considers the basic principles of morality in modern society [3, p. 237]. With respect to the journalistic profession, ethics is determined by the standards of journalistic professional conduct. Journalistic ethics is aimed at combining moral principles and values with freedom of choice in publishing activities. Moral conflicts arising on this ground are reflected in professional morality. It can be concluded that there are two notions related to ethics in this profession: journalism ethics, which aims to identify ethical issues in the selection of materials for publications, and journalism ethics, which aims to meet the requirements of the Declara-

tion of Principles of Professional Conduct for Journalists.

Main part. Journalist ethics guides modern journalists to make decisions in non-standard situations where there is a choice between investigative reporting and ethical content. Journalists in their publication activities should be guided by the principles of the code of ethics. At the same time, journalistic ethics gives individual freedom to journalists in writing a journalistic work. The modern journalist chooses his own manner of conduct: ethical or unethical. The components of an ethical model of conduct for the journalistic profession should be defined. One of the most important principles of journalistic ethics is the truthfulness of the information provided. Often editorial staff publish outright lies and slander for the sake of sensationalism, increasing the ratings of a publication, and increasing the reader's interest [2, p. 27]. The journalist is also responsible for the way the information is obtained. Journalist ethics prescribes receiving information in an honest way, not abusing the trust of the source of information [6, p. 2]. The researcher D. S. Avrahamov believes that truthful presentation of information is a direct duty of a journalist. Representatives of the jour-

nalistic profession have a duty to present facts without violating the true meaning of information received, giving the public true and objective information [1, p. 240].

The journalist shall communicate to the public only the information the source of which has been verified and known to him. Receiving information should be lawful. When receiving information in confidence, the journalist shall preserve the anonymity of the source. When using hidden video and audio recordings in writing a journalist's work, the journalist shall verify the legality of receiving this information. Journalists may use such materials in their publications only in cases when: the recordings do not violate the rights and freedoms of citizens; there is a need to protect public interests and measures are taken against identification of unauthorized persons; demonstration of the recordings is made by court decision [2, p. 70].

Representatives of the journalistic profession must respect the dignity and honor of the objects of their professional attention. Journalists do not have the right to disrespect public views on race, color, nationality, social status, etc.; to use offensive expressions against the public; to inflict moral harm to society by word; to publish private life without permission of the object of publication [4, p. 205]. In journalistic ethics, there is a notion of confidentiality. Journalist ethics presupposes non-disclosure of the secret of the source of information, if such condition is set. When conducting journalistic investigations, the editorial board may not publish information about persons under the age of majority without the consent of

parents or guardians [2, p. 70]. Journalist ethics implies a refusal to falsify the information obtained. The journalist has no right to spread rumors under the guise of reliable information. Thus, the principles of conduct are aimed at regulating the moral and immoral actions of representatives of the journalistic profession. Journalists are not allowed to publish information in which personal interest or open support of certain political views is pursued. The journalist shall be objective in his reasoning. The principles of journalistic ethics shall be implemented in the following relations. First, relations with the audience. The journalist shall be obligated to be guided by the values, sphere of interests, public opinion when creating a journalistic work.

Second, relations with the sources of information. In this issue the journalist cooperates in two directions: openly and secretly. If the source of information is publicly available and has nothing against open publication, it is an open form of working with the source of information. Also in case of open form of work with the source of information, the journalist is obliged to outline the range of problems he or she is going to write about. Covert work with the source of information is an observation of the source of information. But here the rights and legitimate interests of those who are being observed should be observed. Sources of information in journalistic activities are individual, collective and documentary. An individual source of information is any member of the public who has some information of interest to the public. A collective

source of information may include participants in round tables, meetings, conferences, business meetings and so on. This source of information is valuable because a journalist at such meetings has the opportunity to listen to different points of view on the information of interest. The documentary type of information source is the most reliable and verified. A document is recorded knowledge and evidence. To use a documentary source of information, the journalist should obtain permission from the author or owner of the document [2, p. 38].

Third, the object of publication. Representatives of the journalistic profession have no right to choose close people as the character of their publication. In this case the principle of objectivity of a journalistic work will be violated. In rare cases it is allowed to publish about close and dear people with the permission of the Editorial Board and if there are strong arguments in favor of publication. The object of publication must be a real person (except for artistic and journalistic genres). Description of facts should be guided by the principle "do no harm".

Fourthly, the relationship of the journalist with the authors. In the press there are often headings "Letter to the Editorial Board". In this relationship, all changes in their letters for publication should be agreed with the authors. Letters to the Editorial Board should, if possible, retain the stylistic color and manner of the author's letter. Material for publication should not be rewritten for the author.

Fifth, the relationship with the editorial team. The fundamental principle in

such relationships is to preserve professional secrets. The culture of such relationships is the rule: a journalist has no right to be printed in other media without the approval of the editorial team.

Sixth, relations with colleagues. The main principle here is to observe the hierarchy in the work team. Corporate ethics implies the responsibility of the journalist to the team for his or her lawful/unlawful actions in obtaining information. The journalist should feel that he or she is part of the team.

Conclusion. Thus, journalistic activities should be based on principles in six types of relationships. If the canons of journalistic ethics are observed, the profession of the journalist will no longer be perceived by society as a profession of "weasel" and "jaundice". From the above, it can be concluded that the requirements of journalistic ethics become the canons in the relations between the journalist and the audience, colleagues, management, source of information, author and hero of journalistic creativity. Relationships with the audience, source of information and the hero of journalistic creativity are connected with the actions of the journalist in society. Relations with colleagues, editorial staff are related to the professional activities and ethics of the journalist [2, p. 30]. Journalist ethics is inseparably linked with legal norms. Often the common people do not draw clear lines between them. Nevertheless, legal norms are regulated by the legislative authorities, while journalistic ethics is regulated by the standards of professional communities [5, p. 209]. Thus, one can say that legal norms are

external and ethical norms are internal. Nevertheless, there are obvious similarities in the two notions – ethics and law – which are punishment for violations of the canons. On the legal side, it is punishment with the participation of law enforcement agencies in accordance with the legislation of the Republic of Uzbekistan. On the ethical side, it is punishment in accordance with the initiatives of the professional community. Freedom of mass information should not be abused. Disclosure of secrets, information of state importance, extremist orientation, propaganda of violence and cruelty should not be present in journalistic materials.

References:

1. Abrahamov D. S. Professional ethics of journalists. M., 1991.
2. Voroshilov, V.V. Law and Ethics in Journalism. Course of lectures. – SPB.: Mikhailov Publishing House, V.A., 2004.
3. Dennis E., Merrill D. Conversations about mass media. M., 1997.
4. Lazutina, G.V. Professional ethics of a journalist. Textbook. – 3rd ed., interruptions and additions. – M.: Aspect Press, 2011.
5. Основы творческой деятельности журналиста: Учебник для студ.вузов по спец. «Журналистика» / Ред.-сост. С. Г. Корконосенко. – СПб.: Знание, СПбИВЭСЭП, 2000.
6. Charter of TV and radio broadcasters // Television and radio. May 6, 1998.

ROLE OF MEDIA IN COVERING ENVIRONMENTAL ISSUES

Karamatdinova Ayjamal Jengis kizi

Student of Uzbek State university of world languages

Scientific director: Maftuna Mahmudova

Key words: the formation of environmental consciousness, the media, the environment.

Introduction. The mass media is the main source of environmental information. In both print media and television, it is up to the journalist to present this information: whether people learn about the problem, how they will treat it, whether it will cause panic in society, or whether, on the contrary, it will be decisive action to protect their rights to a favorable environment.

It is also impossible to imagine solving problems related to the environment without the participation of the media. Thus, journalism is one of the tools in solving environmental problems.

As with any popular science film, it is important that the filmmaker himself understands the problem he wants to talk about to a wide audience. Inaccuracy in handling the facts, excessive desire for sensationalism in the presentation of the material can not only confuse the reader, cause panic, but also give an excuse to blame the journalists for lack of competence and to continue the public inaction.

Main part. Since the 70s of the last century, social ecology began to take shape, studying the regularities of interaction between society and the environment, practical problems of its protection. This is when the ecologization of modern science began. Existing problems were

caused by a number of socio-political movements, such as the “Green”, which oppose environmental pollution and other consequences of scientific and technological progress.

“A green movement (“green”) is a common name for groups, currents, non-governmental and political organizations engaged in fighting against environmental destruction and seeking greater harmony in the relationship between man and nature” [1]. Green, which is used by the movement as a common emblem, is a symbol of nature, hope and renewal.

There are three different directions of the movement: traditional protection of nature (“conservationism”), pragmatic protection of the environment (“environmentalism”), political and social ecology.

In the 20th century, a social movement called “environmentalism” emerged in Europe. It was aimed at strengthening environmental protection measures. Of course, even in earlier years people were already thinking about maintaining the ecological balance. For example, back in 1892, an organization called the Sierra Club was established in the United States in the state of California, which still exists today. Its main mission is to explore, love and protect the untouched corners of the earth; to practice and promote responsi-

ble use of ecosystems and resources of the earth; to teach and involve mankind in the protection and restoration of the quality of the environment and social environment; to use all legal means to achieve these goals.

However, it was in the middle of the last century that environmental protection organizations became most active due to public concern over the state of the environment in the 1960s. Rapid growth in production, especially in the 1950s and 1960s, was driven by economic interests and political considerations.

Environmental movements in Europe and America were beginning to take shape actively. Among European countries, Great Britain was among the first to establish eco-organizations. For example, in 1961, the World Wildlife Fund (WWF) was organized. Then France joined this process. The “turning point” year was 1968, when mass student unrest began in Europe, starting with France. Protest movements criticized the US war in Vietnam, the growing philosophy of the consumer society, the shortcomings of capitalism, nuclear weapons and industrial degradation of the environment. These sentiments led to the creation of the French Federation of Nature Protection Societies to unite local environmental organizations. Other environmental organizations, such as the French Federation of Nature Protection Societies, are gradually beginning to be organized in Europe: “Friends of the Earth (FoEI) in the Netherlands in 1969 becoming an international network by 1971, spreading its influence in France, Great Britain, Sweden

and the United States); Greenpeace (GREENPEACE) in Canada in 1971 and others. In Germany, Italy and the Scandinavian countries, also in the following decade after 1968, the creation of an existentialist movement began.

However, by the end of the 70s some eco-organizations had already started to “wither”. This was caused by the global sentiment of the ruling elites, which at that time did not imply serious concern for the environment. The period of ‘withering’ did not last too long. Thus, already in the 80s, the phenomenon of anti-globalism started in France. The anxiety of activists about the state of the environment was closely connected with antipolitical sentiments about the atomic issue. It was then that the Green parties began to appear, which were distinguished by more radical and global actions.

Competent information of people in the ecosphere is an important factor in approaching the green future. Their mission is to effectively promote the ideas of green life, exchange experience and common information companies. There are such highly specialized professions as ecoblogger, eco-journalist, eco-speaker, which focus on environmental issues.

Conclusion. As we have already said, the main goal of the media is to form environmental consciousness through all possible methods. One of the channels of mass communication is documentary filmmaking. Ecological films can be divided into three large groups: cognitive and educational; scientific-publicistic; hybrid form.

The first type includes films that stand out for their aesthetic qualities: admiration for nature phenomena or a fascinating story about animal life is dominant. Educational films include educational films about the laws of nature. Scientific-publicistic paintings can be divided into two types – analytical and futurological (anti-utopia). Hybrid species is a combination of aesthetic dominance and anxiety for the fate of the planet or animal world. Cinematography is one of the most active kinds of fine

arts, capable of penetrating into the thick of life, widely and fully reflect the surrounding reality [2]. Therefore, it is fair to say that the dramaturgy of the frame and the film as a whole is supported by various means of expression.

References:

1. Green movement. Electronic resource. URL: http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/ZELENOE_DVIZHENIE_ZELENIIE.html?page=0%2C0
2. Головня А. Д. Мастерство кинооператора – М., «Искусство». 1996. – р. 12

PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE IMPLEMENTATION OF STATE POLICY TO SUPPORT YOUNG WOMEN, PROTECTION OF THEIR RIGHTS AND INTERESTS

Khursanova Mokhichekhra

Second year student of Syrdarya academic lyceum of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan e-mail:mohichehraxursanova@gmail.com

Annotation: *In this thesis, the problems and practical solutions in the implementation of public policy to support young women, to create opportunities for them and to protect their constitutional rights and interests.*

Key words: public policy, constitutional law, interest, opportunity and practical solution.

Mission of the united Nations of Women

The United nations Organization for Gender Equality and women's Empowerment (UN- Women) was established to protect and promote the interests and rights of women around the world. The birth of UN Women in 2010 has been recognized by the international community as a major contribution to the UN's core mission of promoting gender equality. The work of UN Women is based on the idea that gender equality is an integral part of sustainable development. UN – Women assists UN member states in implementing international standards for gender equality and in developing and implementing relevant laws and programs.

The UN Women Regional Office operates in four countries: Kazakhstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan. Headquartered in Almaty, Kazakhstan, it assists gender equality governments and civil society organizations in promoting gender equality, women's empowerment, and peace in the region.

Since 2010, UN Women has been contributing to a number of projects and initiatives in the Republic of Uzbekistan under the leadership of a gender consultant.

Main activities

Expanding women's economic rights and opportunities

UN-Women, in partnership with the Women's Committee of the Republic of Uzbekistan, aims to improve the economic situation and opportunities of women living rural areas of Uzbekistan, to address national and economic issues, to provide legal services, and to provide financial resources, has been helping to find and expand their use.

National Programm for Support of Women Entrepreneurs of Uzbekistan.

UN-Women, together with the Women's Committee of the Republic of Uzbekistan and other national partners, is assisting the Chamber of Commerce and Industry of Uzbekistan in implementing the national program "Development of Women's Entrepreneurship in Uzbekistan". The program is based on the results and experience of the previous Women's Economic

Empowerment Project, which focuses on supporting women in need of social assistance, specially in rural areas, focused on measures.

Taking temporary special measures in Uzbekistan

One of the priorities of UN Women is to promote the active participation of women in Uzbekistan in the political, economic and social life of the country. At the same time, a program of tempo-

rary special measures is being implemented in Uzbekistan. The program is based on the recommendations of UN Women, based on extensive consultations with the Women's Committee of Uzbekistan, the National Center For Human Rights, the Oliy Majlis, political parties, and non-governmental organizations. It is planned to increase the number of women in management positions in Uzbekistan.

SHAKHRISABZ CITY – ARCHITECTURAL HISTORICAL RESPONSIBILITIES

Farrukh Muysinovich Madiev, Shokhbozjon Zuhriddinovich Khaydarov,

Teachers of Samarkand State Architectural and Construction Institute

E-mail: djfmfarruh@mail.ru

***Annotation:** the solution of these tasks within the framework of the master plan, in the center of the city, in the east, in harmony with the general development of the city, in parallel with the growth of residential structures. The city of Shakhrisabz is full of ordinary urban facilities, making it one of the tourist attractions of the past and the modern world.*

Keywords: Shakhrisabz city, city guzars, architectural monuments, town-planning complexes, design structure.

SESSION

It is worth noting that our achievements in the field of human rights are recognized by the international community. As a result, the authority of Uzbekistan in the world is growing, and the role of Uzbekistan is growing. It plays an important role in ensuring security, peace, stability and prosperity with neighboring countries.

The functional and developing system of Shakhrisabz in the late 19th and early 20th centuries consists of interconnected walls, streets and ditches. In historical cities, the walls have not been preserved, which suggests that instead of the old walls, ring streets formed. The city is divided into hussars. In 1948 there were 52 of them. Shakhrisabz (or Kesh) is one of the ancient cities of Uzbekistan, which was based on the development of trade and crafts.

MAIN PART

The distance from Shakhrisabz to the capital of Uzbekistan is 410 km, to the

regional center – Karshi – 104 km, to Samarkand – 80 km.

In the times of Temur and Temurids, Shakhrisabz was known as a prosperous city with the “Dome of Science and Thought”, which was attended by scientists from many countries.

Navoi and Jomi have been here many times, and Ulugbek lived here.

In the late 19th and early 20th centuries, Shakhrisabz became the third city of the Bukhara emirate in size and importance. Later, its significance, that is, its role, decreased. In 1929, Shakhrisabz became a district center. Each guzar had from 24 to 200 apartments. Guzars had their centers.

Since 1995, even today, in the northern part of the old city (in the Aksaray region), alien objects in this historical area are lost, and the country’s government pays great attention to the improvement and landscaping of this ancient area. A monument was built to the great ruler Amir Temur and the alley was named in

Its development dates back to the 7th century BC.

Figure 1 BC VII-VIII centuries BC

his honor. The district celebrated the 2700th anniversary of Shakhrisabz.

The initial (first) planned construction – the ancient territory of Shahrissabz, with later settlements, is 200.0 ha (ha) in the southwest, with architectural and historical monuments and public buildings built in recent decades and restored over the past decades. complex buildings consisting of buildings.

Until recently, administrative facilities were created on the territory of the old city.

A large object is Oksaroy, a magnificent building – the Blue Dome Mosque, the Shamsiddin Kulal Mausoleum, Malik Aydar Mosque are covered in various

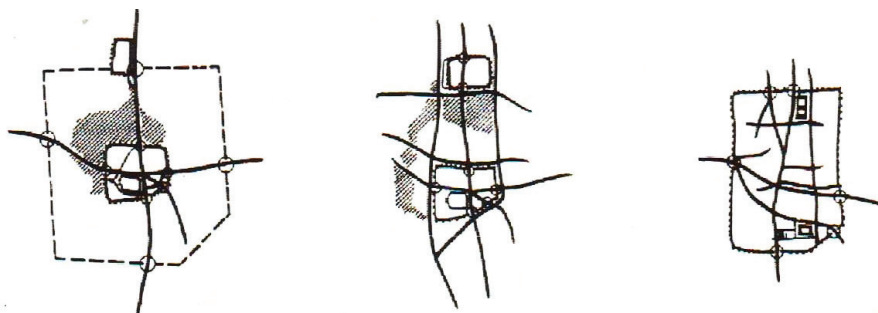
scientific articles, studies and research on the history of Kesh-Shahrissabz. In addition to these facilities, old city houses are historically subject to the climatic and cultural aspects of construction, and it is noteworthy that this is a large box built by craftsmen whose names are unknown in the hot climate of Central Asia. places.

Although the decisions of residential buildings vary, they can be distinguished by the basic elements of the same size (terrace, living room, hotel lounge).

Although most residential areas are not architectural monuments, this is a background of architectural values, reflecting the medieval and large-scale characteristics of the nation, reflecting the ancient traditional layout of the nation with its planned (historical) solutions.

50-80s of the last century and unites different periods.

Modern multi-storey residential districts with schools and kindergartens were built on the corresponding objects of cultural services. Shakhrisabz has 16 state-protected architectural sites.

The stages of development of the IX and XV centuries are as follows:

Figure 2 IX-X centuries. X-XIV centuries XIV-XV centuries

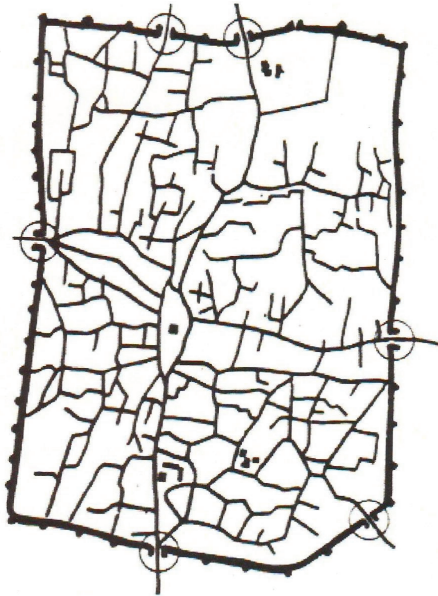

Figure 3 Master plan for the development of Shahrissabz in the 16th century.

Analysis of the implementation of the General Plan, developed in 1988. The current master plan was developed in 1988 by the Institute of the Construction Industry «LTI».

The estimated population is shown below: the first (1995) – 75.0 thousand people; in the medium term (2000) – 90.0 thousand people; For the reporting period (2015) – 120.0 thousand people;

As of January 1, 2005, the population was 90.36 thousand people, i.e. the population for the interim period was insignificant and amounted to 87.8 thousand people.

According to the current master plan, the size of the living area is 14 m².

The city will include the districts of Karshi, Kasan, Kasbi, Nishon, Guzar, Dekhkanabad, Mubarek, Bahoriston and Usman Yusupov.

Shakhrisabz together with the centers of the cities of Kamashi, Kitab, Shakhrisabz, Chirakchi and Yakkabog and five cities (Shakhrisabz, Kamashi, Kitab, Chirakchi, Yakkabog, cities); two urban settlements (Miraki Eski Yakkabog) and 678 rural settlements in the areas mentioned above.

The following principles are based on a general plan decision:

1. The creation of complex urban and suburban areas, the creation of favorable conditions for work, accommodation and recreation, taking into account the urban environment of Kitaba, near Shakhrisabz.

2. Organization of convenient transport and pedestrian traffic between the main zones and external roads.

- 3 Architecture – is designed taking into account the design structure, natural conditions and the basic elements of the modern environment, the presence of architectural monuments.

4. As far as possible, the full architectural and urban development of the city at each stage of the planned development.

Conclusion

Given that the Shakhrisabz district will be included in its structure in the future, it is necessary to expedite the decision to close the cemeteries and strengthen measures to preserve the ecological state. Particular attention should be paid to the development of greenery in the city. Creating parks, alleys and traffic jams in the city will improve the living conditions of people in a warmer climate.

In the city, single-family houses with a total area of 500 to 600 sq.m. In combined

rural areas, where the area is larger than urban, the project proposes to combine these areas. Therefore, the project proposes the development of two-story residential buildings with two-story apartments with similar areas. The development of two-story octagonal buildings due to the uneconomical and inconvenient nature is not provided for in the project, as the inhabitants of the second floor are denied access to their land for personal use. In addition, there is the problem of supplying water to the second floor. All this requires the use of two-story apartment buildings with apartments and two-story apartments in the project. This type of house should be located along the main thoroughfares of the city in order to decorate it.

List of references

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On additional measures to revitalize and expand the activities of free economic zones". 26.10. 2016. No. PF-4853.
2. Shahrisabz 2700. The Legacy of Millennia. The editors of the publishing and printing joint-stock company "Sharq". Tashkent, 2002.51 p.
3. Shahrisabz 2700. The legacy of millennia. The editors of the publishing and printing joint-stock company "Sharq". Tashkent, 2002.
4. Sharafuddin Ali Yazdi. Zafar. Tashkent, 1997.
5. Kadyrova T.F., Mamatmusaev T.Sh. Architectural and planning design of cities of the Timurid era // Architecture, construction, design. – Tashkent, 2009. -3-4
6. Mamatmusaev T.Sh. Using a computer in repair work // Textbook.
7. Repair of architectural monuments. – Tashkent, 2009.

SO‘Z BIRIKMALARI SINTAKTIK DERIVATSIYASI. ULARDA OPERATOR, OPERAND, DERIVAT TERMINLARINING IFODALANISHI

Azizova Diyora Abdumannob qizi, Anorboyeva Komila Shavkat qizi

Guliston davlat universiteti Filologiya fakulteti O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi
2-kurs talabalari azizovadiyora14@gmail.com, anorboyevakomilxon@gmail.com,

***Annotatsiya:** Bugungi kunda jamiyatimizdagi yoshlarimizni o‘z tilimizni yanada chuqurroq o‘rganishiga katta ahamiyat berilmoqda. Shuning uchun ham bu yo‘nalishda ko‘plab izlanishlar olib borilmoqda. Ushbu maqolada ham o‘zbek tilining sintaktik tomonini tashkil etuvchi so‘z birikmalari sintaktik derivatsiyasi tahlil etilgan. Maqolada juda ko‘plab til ilmiy terminlar izohlangan. Ularning muqobillari topilib, misollar bilan isbotlangan. Mavzu hamma uchun tushunarli bo‘lishi uchun keng qamrovda ishlangan va chet el tilshunoslik adabiyotlariga murojat etilgan.*

Kalit so‘zlar: So‘z birikmasi, birikma, operator, operand, derivat, neksus, yunksiya

Derivatsiya nazariyasi Praga tilshunoslik maktabining yirik namoyondalaridan biri Yaji Kurilovich tomonidan ilmiy asoslab berilgan. Uning 1936- yilda fransuz tilida chop etilgan “Leksik derivatsiya va sintaktik derivatsiya” nomli maqolasida derivatsiyaning yangi turi “sintaktik derivatsiya” turi birinchi bor qo‘llanildi. Leksik derivatsiya – so‘z yasalishiga taaluqli bo‘lsa, sintaktik derivatsiya – so‘z birikmasi, gap va matnga taaluqlidir. Demak, derivatsiya keng qamrovli tushunchadir. Biz so‘z birikmasi derivatsiyasiga to‘xtalamiz. Ma‘lumki, so‘zlarning o‘zaro sintaktik munosabatga kirishuvi masalasi azaldan tilshunoslarni qiziqtirib keladi. Ammo shuni ta‘kidlab o‘tish joizki, mazkur masala hind – ovropa tillarining boshqalaridan farqli o‘laroq rus tili materiallari asosida ancha mukammal o‘rganilgan. M.V. Lamonosovning “Rossiya grammatikasi” asarida fikrning ifoda etilishi uchun mustaqil so‘zlarning munosabatga kirishuvi va shuning uchun sintaksisning asosiy vazifasi so‘z

turkumlarining o‘zaro munosabatini o‘rganishdan iborat bo‘lishi ta‘kidlangan. Bunga Peshkovskiyning quyidagi birgina fikri ham dalil bo‘la oladi. “So‘z birikmasi ikki yoki bir necha so‘zning nutqda mazmunga ko‘ra birikuvidir”. Biz yana bir muhim jihatga e‘tibor berishimiz kerak. Bu birikma va so‘z birikmasi terminadir. M. K. Sharipov bu jihatni farqlash kerak deydi. So‘z birikmasi va birikma terminlarini farqlash va chegaralash zarur. “Birikma” keng ma‘noni – har qanday ikki yoki undan ortiq so‘zlarning so‘zlarning leksik -sematik va grammatik aloqaga kirishuvidan paydo bo‘lgan butunlikni bildiradi. Lekin barcha birikmalar bir xil emas. Ularning tuzilishi, komponentlarining o‘zaro munosabati, gapda bajargan vazifasi, spesifikasi va h.k xususiyatlariga ko‘ra bir – biridan farqlidir. Shuning uchun “birikma” keng ma‘noda, “so‘z birikmasi” birikma termini ichiga kiradi. So‘z birikmalari predikativ va nopredikativlik aloqasiga ko‘ra farqlanadi. Buni daniyalik tilshunoslar yunksiya va neksus

nazaryasi deb yuritishadi. Yunksiya – no-predikativlik, ya'ni so'z birikmalari; Neksus – predikativlik (ega va kesim munosabati) So'z birikmasi o'z – o'zicha xabar ohangiga ega bo'lolmaydi. Uning ma'noni ega, kesim va ular bilan gapning boshqa bo'laklari orasidagi munosabat orqali yuzaga chiqadi. So'z birikmalari o'zbek tilida ikki usulda shakllanishi ko'rsatiladi. 1. Sintetik (egalik, kelishik qo'shimchalari va predikativlikka asoslangan) Kitobni o'qimoq, bog'da ishlamoq; 2. Analitik (so'z birikmasi yordamchi so'zlarga, ohang va so'z tartibiga asoslanadi) Ukam uchun oldim, chiroyli ko'ylak. A. G'ulomov va M. Asqarovalarning " Sitaksis" nomli kitobida so'z birikmalari mustaqil sintetik birlik sifatida talqin etilgan. Ularning nominativ funksiyasi, bu jihatdan so'zga yaqin turishi va turg'un birikmalardan farqi keltirilgan. Derivatsiyaning har qanday turi leksik, semantik, sintaktik tahlil etiladi va quyidagi terminlardan foydalaniladi. Bular operator, operand va derivat tushunchalardir. 1. Operator – sintaktik derivatsiyani vujudga keltiruvchi vosita – derivatsiyaning mutlaq hokim unsuri

2. Operand – sintaktik derivatsiyaning homoshyosi – so'z birikmasi tarkibiy qismi

3. Derivat – sintaktik derivatsiya natijasi-hosila

"Kitobning varog'i " birikmasini olaylik. Kitob va varoq – operand, – ning – operator; Kitobning varog'i – hosila (derivat)

Bu terminlar asosan otli so'z birikmalarida ishlatiladi. Operator hosila sturuktursi tarkibiga tashqaridan keltiriladi va shu paytning o'zidan boshlab derivatsiyaning mutlaq hokim unsuri bo'lib qoladi. So'z birikmasining o'ziga xos yana bir jihati – mor-

fema yoki fonema singari tilda tayyor holatda uchramaydi, shuning uchun ham u til birligi sanalmaydi. So'z birikmasi nutq birligidir. U nutqda shakllanadi. Kommunikativ jarayonning vujudga kelishida faol qatnashadi. Shu bois uni nutqda ajratib olib o'rganish maqsadga muvofiq emas. O'zbek tilida otli so'z birikmalarning turli modellari mavjud. Bular quyidagilardir:

Sifat + ot – yaxshi bola Sifatdosh + ot – gullagan daraxt

Ot+ ot – temir qozon Harakat nomi+ ot – o'qishning baxti

Olmosh + ot – mana shu daftar Ravish + ot – sekin tovush

Son + ot – ikki kishi Taqlid so'z+ ot – taq-tuqning ovozi

A. Nurmonov ta'kidlaganidek, so'zlar valentligi sintaktik munosabatlarning "skletini" tashkil qiladi. Operandlarning real munosabatida bo'sh o'rinlar to'ldiriladi. Ammo derivat shaklining kengayishi yangi derivation bosqichni taqazo etadi va buning natijasida operator ham yangilanadi. Go'zal qiz (nul operatorli birikma) Spitamen dahlar sardorining go'zal qizi Odatidani ko'rib ishqiq tushib qoldi. (real operatorli derivat, operator – ning) So'z birikmalari sintaktik derivatsiyasida derivatning birinchi unsuri funksiyaga ko'ra ot kategoriyasidan sifat kategoriyasiga transpozitsiya qilinadi va sifat vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. M. V Lamanosov. Rossiya grammatikasi. Moskva- 1757;
2. A. G' G'ulomov, M. A Asqarova. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Sintaksis. Toshkent-1987;
3. M. Chetin. Hozirgi o'zbek va turk tillarida so'z birikmalari sintaksis derivatsiyasi. Avtoreferati. Toshkent-2002;

TOGAY MUROD AND ULUGBEK HAMDAM'S IMAGE CREATION SKILLS

Mumtozbegim Karimjonova

Student of Fergana state university

***Annotation:** This article discusses new aspects of image-making skills, which have been one of the leading topics in literature. The object is the works of talented artists: Togay Murad and Ulugbek Hamdam, which are analyzed on the basis of examples.*

Keywords: Image, character, heroic spirit, detail, conflict.

In fiction, friendship is one of the sacred concepts. The creators use the image of a friend and his spirit in their works to expand the scope of the plot. "Through artistic language, the artist creates an image, draws vivid landscapes, reveals the image of the heroes, their inner world, the subtle vibrations in it, shows the social environment in which the heroes live." [1, 10]. The images created by the writer serve as a tool for the realization of the goal set by the writer. The image of a friend is one of the traditional images in world literature, as well as in Uzbek literature, and many artists have skillfully embodied it in their works. Examples of world literature are the image of Cadmus in Alexander Dumas's "The Count of Monto Cristo", Yanguli in Nodar Dumbadze's "Hellados", Erich Maria Remark's "Three Brothers" and St. Nesin's "Strange Children" and Uzbek. Utkir Hoshimov's images of Vali and Jahongir in Dunyoning Ishlari, Omonboy in Gafur Gulam's Shum Bola, Nasim in Togay Murod's Stars sparkle forever and Sabo and Samandar in Ulugbek Hamdam's works. The work depicts various characters of friends such as Sherdil.

In this small study, we analyze the image of a friend on the example of T. Murad's "Stars sparkle forever" and U. Hamdam's novels "Sabo and Samandar".

Friendship, fidelity, loyalty are inseparable concepts. In the works of the above two writers, it is skillfully explained that the betrayal of a human friend, a loved one in general, is very heavy and painful. The image of a friend created by Togay Murad – Nasim differs from other characters in the work by the fact that in the psyche of the wrestler the qualities of infidelity, apathy, kindness prevail. As a child, Nasim and Bori Polvan decided to become good friends. But life splits them in two. The writer wisely used love to create this separation. That is, two guys care about a girl. Knowing that the Bori Polon's love is real, Nasim marries his friend's beloved girlfriend and breaks his heart without even apologizing to his friend. Togay Murad realizes his inner psychology by describing this image of an incompetent, unloving friend as rude, cruel and arrogant.

The image of a friend in the work of Ulugbek Hamdam was Sherdil, who was

one of the protagonists of the play, a close friend of the kind Samandar as a child. This image of a friend created by the writer is very different from other ordinary friends. In the words of the author, "Sherdil works according to the times, he is a child of the new age." That is, it would be appropriate to call it a living robot.

According to Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Kazakboy Yuldashiev, "Sherdil is a young man worthy of great deeds, who aspired to it and to what extent he realized his aspirations." [2, 10]. In the play, Sherdil is portrayed as a heartless, insensitive person. He knows neither love nor his friends. All he had to do was pay the bill. By giving this character, the author shows the meaninglessness of Sherdil's life. In the example of Sherdil, the author skillfully portrayed that some people in our society are cruel and hurt each other's hearts. Both plays deal with universal issues of good and evil, love and hate. The common denominator of these images, created by Ulugbek Hamdam and Togay Murad, is that they showed the ugliness of the human heart through people of different eras. This is reflected in the fate of negative images, the feeling of betrayal in the psyche.

The image of Sherdil and details of his character are presented by the author in the second part of the work. Through the detail of the toy "town" presented to Sherdil, the reader gets a certain idea that this hero will not stay with an ordinary friend in the village, that his destiny will be divided. Chang-

es in Sherdil's spirituality and worldview under the influence of the social environment are convincingly described in the course of events: "-Sherdil!!!. Samandar shouted and looked at his friend...- He hugged Sherdil as fast as he could. "I miss you so much!..." "Who are you?" Sherdil grabbed the young man by the arm and shouted at him... "[3, 86]. Through the same dialogue, the author expresses the end of pure childhood feelings of two friends. The author shows the negative changes in human consciousness, thinking, feelings through the image of Sherdil.

In the work of Togay Murad, Bori reflects the wounds in Nasim's heart through the thoughts of the wrestler's psyche: "My dear friend has dusted my heart! Uh, let's see! I trusted my friend. He undermined my confidence. What hope and good is it from others when this work comes from your dear friend?" [4, 40]. Using a retrospective plot, the writer reveals the character of Nasim the wrestler, the contradiction between them, through the experiences and inner monologues of the Bori Polvon. "The technique of flowing the mind in the creation of an artistic character reveals the spiritual world, the psychology of the heroes." [5, 60]. The creation of both characters in a unique way served to increase the semantic value of the work. Despite the fact that the authors have some similarities in the creation of the image of a friend, there are many peculiarities. We consider it appropriate to reflect them in the following table:

The stars sparkle forever	Sabo and Samandar
Image of Nasim	Image of Sherdil
1. The best friend of Bori Polvan since childhood	1. Samandar's closest childhood friend
2. Proud, militant, arrogant, who grew up in the oasis	2. Representative of the development of modern technology adapted to city life
3. He was unfaithful to his dear friend in the way of love	3. Superficial and insensitive assessment of the concepts of love, affection, friendship
4. Punished by the Creator for not admitting guilt and apologizing	4. A character who feels remorse and apologizes to a friend who died at the end of the work.

On the basis of comparisons, the social situation, problems, attitudes and worldviews of the environment and the period in which these two images were created are considered. Togay Murad and

Ulugbek Hamdam were able to demonstrate their unique style by reflecting the distressed psychological state of the characters. In conclusion, we can say that the art of image creation of both artists is reflected in the unique characters they create. After all, the skill of the writers is reflected in the perfect images they create, and serves to give the reader an artistic and aesthetic pleasure.

References:

1. Z.Rahimov. Literature: questions and answers. Fergana. 2013, p.63.
2. U.Hamdam. Sabo and Samandar. New Age Generation, 2018, p.10.
3. U.Hamdam. Sabo and Samandar. New Age Generation, 2018, p.86.
4. Uncle Murod. The stars burn forever. Sano-standard, 2018, p.40.
5. Jo`rayev T. The flow of consciousness. Modern. Fergana. 2009, p.60.

METALLARNING TUZILISHINI O'RGANISH HAMDA BU ORQALI MAVJUD MUAMMOLARINI HAL ETISH YO'LLARI

Jamshidbek Olimov Musojon o'g'li

Namanagan Muhandislik Texnologiya instituti 2-bosqich talabasi
jamshidbek2197@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Metallar tuzulishini o'rganish natijasi yuzaga keladigan muammolarni hal etishda qanday usuldan foydalanish mazmuni keng ochib berilgan. Mazkur ilmiy tadqiqotda muammolar yechimini bosqichma-bosqich ko'rib chiqish nazariyasi ilgari surilganligi bilan ahamiyatlidir.

Kalit so'zlar: Muammo, bosqichma-bosqich, ta'lim, texnika, metallar strukturasi, makrostruktura.

Annotation: This article describes in detail how to use the method to solve problems that arise as a result of organizing the structure of metals. The theory of step-by-step approach to problem solving has been put forward.

Keywords: Problem, step-by-step, education, technique, metal structure, macrostructure.

Аннотация: В данной статье подробно описывается, как использовать метод для решения проблем, возникающих в результате организации структуры металлов. Выдвинута теория поэтапного подхода к решению проблем.

Ключевые слова: Проблема, Задача, пошаговое обучение, методика, металлическая структура, макроструктура.

Zamonaviy olamda hech bir ish kichik bo'lsa-da, muammosiz hal etilmaydigandek tuyuladi. Ularni hal qila olish qobiliyati kishidagi vaqt, asab va boshqa o'ta qimmatli, qayta topilmas narsalarni tejab qolishga yordam beradi. Sizda muammolarni hal qilishga nisbatan qanchalik samarali ko'nikma bo'lsa, hayotdagi muvaffaqiyatingiz darajasi ham shunchalik yuqori bo'lib boradi. AQSh hukumatining sobiq xizmatchisi John Foster Dulles muammolarni hal qilish borasida "Muvaffaqiyat o'lchovi sizda qiyin muammoning yo'qligi bilan emas, balki o'tgan yilgi muammongizning yo'qligi bilan belgilanadi", - degan edi. Har qanday muammo izchil, rejalashtirilgan, bosqichma-

bosqich harakatlar asosida samarali bartaraf etilishi mumkin. Har qanday muammoni bartaraf etishning bosqichma-bosqich rejasi quyidagicha:

Muammoni aniqlab oling ; Muammolarni tarmoq shaklida birlashtirish; Imkon yechimlarini sanab chiqish ; Qaror qabul qilish; Xayolan qaror qilingan yechimni amalga oshiring; Qaror va rejangizni maslahatlashing; Albatta amaliyotda qo'llashga kirishing. Yuqoridagi barcha bosqichlardan o'tganingizdan so'ng Siz muammoni hal qiluvchi harakatlarni boshlashga to'liq tayyor bo'lasiz! Unutmang, har qanday muammoni puxta o'ylangan tadbir bilan hal qilish mumkin. Muammolar hayotda muvaffaqiyatli in-

son bo'lishingiz yo'lga to'siqlar qo'yishiga yo'l qo'ymang!

Detallari uchun materiallarni ularning ishlash sharoiti va ishlatish talablari asosida tanlanadi. Qisuvchi elementlarga qo'yiladigan talablar ichida eng asosiysi – mustahkamlik, bikrlilik va ishonchlikdir. Korpuslar moslama elementlarini bir-biri bilan bog'laydi va barcha kuchlarning ta'siri ostida bo'ladi. Mustahkamlik moslama detallariga qo'yiluvchi asosiy talablardan biridir. Texnika zamonida detal va dastgohlar uchun metal tuzulishi katta ahamiyatga ega.

Metallar strukturasi – metallarning ichki tuzilishi manzarasi oddiy ko'z bilan yoki lupa va mikroskopda, rentgen nurlari yordamida aniqlanadi. Oddiy ko'z bilan yoki lupa orqali ko'rinadigan Metallar strukturasi makrostruktura, mikroskopda ko'rinadigani mikrostruktura, rentgen nurlari yordamida aniqlanadigani rentgenostruktura deyiladi. Makrostrukturani aniqlashda namunaga reaktiv eritma (kuchsiz kislota eritmasi) ta'sir ettiriladi, ya'ni xurushlanadi, metallning ayrim komponentlariga reaktiv turlicha ta'sir etganidan namunada makrorelyef hosil bo'ladi. Bunday namuna sirti makroshlif deb ataladi. Quyma metallning makrostrukturasi dendrit tuzilishida bo'ladi. Quyma metall bosim bilan ish-lansa, dendritlar cho'zilib, tolalar hosil qiladi. Bunda metall makrostrukturasi qarab, deformatsiyalanganlik darajasini va tolalarning yo'nalishini aniqlash mumkin. Maxsus xurushlash usullaridan foydalanib, metallning bir jinsligini, ichki

nuqsonlari (darz, aralashma, g'ovak va boshqalar) ni bilish mumkin. Makrostrukturani tekshirish usuli sanoatda qo'llaniladi.

Hozirgi kunda bu sohada ham qator yangiliklar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa ta'lim tizimida. Shunday ekan bu sohada ishlovchi, o'quvchi, ta'lim beruvchi mutaxassis mukammal bilimga ega bo'lishi talab etiladi. Ta'lim jarayonida qanchalik mustahkam bilimga ega bo'lgan har bir shaxs ish faoliyatida ham o'z aksini topadi va davlat rivojiga hissa qo'sha oladi. Shu sababdan fan va texnika tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan hozirgi sharoitda har bir pedagogning asosiy vazifasi – yosh texnik kadrlarni hozirgi zamon mashinasozlik va qishloq xo'jalik mashinasozligi sanoatining talablariga muvofiq, mashina, mexanizm va detallar ishlab chiqarishida konstruksion materiallar texnologiyasi fanining to'liq o'zlashtirilgan holda ilmiy axborotlarni yaxshi tushunadigan, bilimlarni mustaqil o'zlashtira oladigan va ulardan o'z ishida foydalana oladigan qilib tarbiyalash maqsadida o'qitishni yangi pedagogic texnologiyalar asosida har tomonlama takomillashtirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. M.E. Kabulov Mashinasozlikda texnologik vositalar Toshkent «Noshir» 2020
2. Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Maxsus son. – T.: “Sharq” nashriyoti, 1999 yil
3. M.Z. Murtazayev, A.A. Kushakov “Texnologiya va dizayn metallarga ishlov berish texnologiyasi” Toshkent – «Fan va texnologiya» – 2012

“MAYSARANING ISHI” BAHODIR YO’LDOSHEV TALQINIDA...

Otaxonov Humoyun Egamberdi o’g’li

O‘zbekiston Davlat san‘at va madaniyat instituti “Estrada va ommaviy tomoshalar rejissorligi” bo‘limi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Hamza Hakimzoda Niyoziyning “Maysaraning ishi, yohud burungi qozilar” komediyasi asosida O‘zbekiston xalq artisti, teatr va ommaviy tomoshalar rejissori Bahodir Yo‘ldoshev tomonidan sahnalashtirilgan spektaklning tahlili va o‘ziga hos talqini haqida so‘z boradi.*

Kalit so‘zlar: “Maysaraning ishi, yohud burungi qozilar”, komediya, rejissura, “Diydor” teatr-studiyasi, “Komedi del arte”, personaj, talqin, spektakl, tomosha, masxaraboz, dialog, monolog, “To‘rtinchi devor”, aktyor, san‘at, g‘oya, dekoratsiya.

Hamza Hakimzoda Niyoziyning shox asarlaridan biri hisoblangan “Maysaraning ishi, yohud burungi qozilar” komediyasi shu kungacha ko‘plab rejissorlar tomonidan turli xil tarzda talqin qilinib kelinmoqda. Tabiiyki ushbu ijodiy ishlar ichida O‘zbekiston xalq artisti Bahodir Yo‘ldoshevning rejissorlik talqini o‘ziga xos hususiyatga ega. Tajribali rejissorning o‘zgacha yondashuvi har doim tomoshabinlarimizga manzur bo‘lib kelgan. “Maysarani ishi” Bahodir Yo‘ldoshev tomonidan ilk bor 1990-yillarda sahnalashtirilgan bo‘lsa, 2012-2013 yillarga kelib o‘z qo‘lostilarida faoliyat olib borayotgan “Diydor” teatr-studiyasi o‘quvchi yoshlari bilan sahna yuzini ko‘rdi. Qiziq tarafi shundaki, ushbu asarning ikki talqini bir biridan keskin farq qilib, o‘ziga xos uslubda sahnalashtirilgan. Ilk bor sahnalashtirilgan talqinda o‘zbek an‘anaviy teatri namunalarini o‘z ichiga olgan bo‘lsa, ikkinchi talqin o‘zida italiya teatri bo‘lmish “Komedi del arte” elementlarini mujassamlashtirgandek nazarimizda. Rejissorning ikkinchi talqinida ikki personaj: Tursonoy va O‘g‘iloy kabi masxarabozlar kiri-

tilishi spektaklning tomoshaviyligini os- hirib qolmasdan italiya teatrining o‘zbekona ko‘rinishini namoyon qildi. Albatta spektaklni bunday yangicha shaklda talqin qilinishi tomoshaviylikni yuqori darajaga olib chiqqan edi. Asar qahramonlari o‘zaro dialoglarda o‘zlari bilan emas, balki bevosita tomoshabin orqali bir birlari bilan muloqotga kirishishi tomoshabinlarda faqat tomosha qilish emas, balki bevosita spektaklning bir qismi bo‘lish katta zavq va qiziqish uyg‘otgani bor gap. Ha, sezganingizdek Bahodir Yo‘ldoshev “Maysaraning ishi”ni ushbu talqinda, ya‘ni “To‘rtinchi devor” dan mutlaqo vos kechgan. Asar qahramonlarining hattoki sahnadan tushib tomoshabin oldiga o‘tirib olib u bilan suhbat qurishi, hazil mutoyiba qilishi spektaklga joziba baxsh etgandi. Bahodir Yo‘ldoshev qarashi bo‘yicha tomoshabin teatrga aktyorlar bilan dardlashish maqsadida tashrif buyurar ekan. Aktyorlar kulsa kuladi, yilg‘lasa yig‘laydi. Spektaklga yuqorida aytkanimizdek yondashuv ushbu jarayonni faollashtirdi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Sahnadagi aktyorlarning

o'zlarini sahnadagi muhitidan chiqib kutilmaganda tomoshabinlarga murojat qilishi, tomoshabinlarni spektaklning bir qismiga aylantirilishi tomoshabinlarning hayratiga sabab bo'ldi. Taniqli teatrshunos, professor Muhabbat To'laxojayevaning "Ishonchim komilki, mashhur rejissorimiz B.Yo'ldoshev qo'lidan yirik ijodiy masalalarni yechish keladi. Uning zamondoshi sifatida aytishim mumkinki unga Yaratgandan berilgan hislat – tomoshabinni hayratga solish qobiliyati betakrordir" degan fikrlari bejiz emasligini "Maysaraning ishi" spektaklini tomosha qilganlar ta'surotidan sezishimiz mumkin. Haqiqatdan ham tomoshabin ushbu spektakldan keyin hayratini yashirolmazligi tabiiy. Darhaqiqat har qanday san'at asari maqomiga davogarlik qilayotkan ish hayratlanarli darajaga ko'tarilmasa u san'at asari darajasiga sazovor bo'la olmaydi.

Spektaklning bunday o'zgacha talqini uning g'oyasini ochib berishda hech qanday to'sqinlik qilmadi. Asarda personajlarning ishqivozlik shijoatini ko'rib bu asar insonlarning ishqivozlikka, xirsga mukkasidan ketish yaxshi oqibatlariga olib kelmasligi haqida ekanligi yaqqol ko'rsatib berilgan. "Maysaraning ishi"da rassom Sergey Seduxinning ishi alohida taqsinga sazovor. Sahnada pianina joylashtirilgan bo'lib, u spektakl jarayonida ham pianina, ham eshshak arava, ham

sandiq vazifasini o'taydi. Ushbu jihat bilan teatr shartiligi yuqori darajada professional holatda qo'llanilganini ko'rishimiz mumkin. Bu bilan rejissor dekoratsiyalarni almashtirishdek vaqtni oladigan holdan qutilgan. Spektaklda navbatdagi kartinaga o'tilganini aktyor xatti-harakatidan va dialog va monologlaridan sezib olish mumkin. Bir tarafdan tomoshabin tayyor ko'rinishni tomosha qilish emas, balki mantiqiy fikrlab tasavvur orqali voqea qayerda va qaysi paytda bo'layotganini bilish yoki boshqacharoq qilib aytganda tomoshabinni fiklashga undash imkoniyatini bergandi.

Hulosa qilib aytadigan bo'lsak yuqorida ta'rif berganimiz kabi yangicha rejissorlik yondashuviga ega bo'lgan spektakllar yosh rejissorlarga dasturamal bo'lib xizmat qilsa foydadan holi bo'lmaydi. Zero san'at kutilmagan holatda insonlarni hayratga solishi bilan qiziq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'laxojayeva M. Bahodir Yo'ldoshev makon va zamonda.- Toshkent: "San'at" jurnali nashriyoti, 2015. – 353 b. 2. Ahmedov F.E. Ommaviy bayramlar rejissurasi asoslari. – Toshkent: Aloqachi, 2008. – 424 b.
2. Mamatqosimov J.A. Ommaviy bayramlar rejissurasida sahna madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009. – 208 b.
3. Umarov M. Estrada va ommaviy tomoshalar tarixi. – Toshkent: YAngi asr avlodi, 2009. – 324 b.

INFORMATION SERVICES ARE AS ONE OF THE MAIN BRANCH OF PUBLIC RELATIONS IN UZBEKISTAN

Khosiyat Sadullaeva Otabekovna

2nd year Master degree student of Journalism and Mass Communication University of Uzbekistan

***Abstract:** In recent decades, the PR industry has experienced in many countries significant growth. PR and its participants work mainly through the media to disseminate information, persuasion and opinions to the public. This task is performed by the information services department of all organizations. So, in the article shows that press services play an important role giving information and creating organization's image. As well as there is an inseparable partnership between public relations and the media.*

Key words: Public relations, Information service, mass media, PR technology.

In recent years, special attention has been paid to the establishment of public relations of various organizations in our country. The press service of the agencies plays a leading role in fulfilling this task. Recognizing more than 500 interpretations of PR, the Russian theorist Georgy Pocheptsov clarified: It is appropriate to call it the press service, not the PR service. This means that PR and press service can be understood in a coherent way, as both are in contact with the public and their functions are closely intertwined. Today, there are information services in almost all ministries, corporations, companies, associations and various other organizations in our country that provide regular public relations. In 2018, the Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan "On measures to further improve the activities of information services of state and economic management organization of the Republic of Uzbekistan" was published. It is noted that the information services of state and economic organization (press services, PR

services) are organized within the total number of employees of state and economic bodies and that are a separate independent division directly subordinate to the head of this body. The forming of agency of Information and Mass Communication under the Administration of the President the Republic of Uzbekistan in 2019 also indicates that is being paid more attention to this area. This agency helps and encourages in the activity of press services. For instance, the Ministry of Innovation Development of the Republic of Uzbekistan has an information service that uses many PR technologies in a good way. This can be seen that they have established good cooperation with the media. Indeed, a good PR involves a form of communication that makes use of solutions offered by information and communication technologies. The Ministry was established in 2017 and aims to develop the life of society and the state in the field of innovation and scientific and technological development of Uzbekistan, increase the intellectual and technological

potential of the country. In addition, the press service should create a flow of information for its organization, allowing media representatives to quickly receive any information related to the organization. The information service plays an important role in establishing between organizations and their public. The main tasks of the press secretary are to create the image of the office among the public by disseminating positive information about their offices to the public through the press, radio and television. In creating the image of the company, that is important the information service provides accurate and comprehensive information about its activities. This requires the information service to establish good communication with mass media, because mass media helps to spread with reliable information about the organization. "The most successful PR executives have ever been those who could forge a strong relationship with one at or close to the top of the organization they were promoting"¹. In fact, the most effective method of PR technology is good cooperation with the media. "At the end of 2019, the Ministry of Innovation Development of the Republic of Uzbekistan won the nomination" The best press service with a good relationship with journalists."² This presents that their activity is going to effectively.

"The emergence of information services in public authorities is assessed by

1 J.Lloyd and L.Toogoo "Journalism and Pr news media and Public relations in the digital age" Published by I.B. Tauris & Co. Ltd in association with the Reuters Institute for the Study of Journalism, university of Oxford, 2015.

2 www.UzA.uz

the need to pursue an active information policy. In establishing relations with the external environment, the information service should regulate its interaction with structures outside these bodies. It is the information services that can be used to increase the transparency of public administration and bring it closer to the interests of citizens."³ In fact, information services not only play a special role in informing the public about the activities of government agencies, but also contribute to the development of their legal culture by providing information to the public about the regulations.

Currently, this field is developing in our country, for example the first PR faculty was opened Journalism and Mass Communications University of the Republic of Uzbekistan in 2018, and as well as in this year the book "PR-services in a modern media environment" was published by journalists and PR specialists. These processes allow not only the growth of PR, but also the development of the industry in a scientific point of view.

References

1. J.Lloyd and L.Toogoo "Journalism and Pr news media and Public relations in the digital age" Published by I.B. Tauris & Co. Ltd in association with the Reuters Institute for the Study of Journalism, university of Oxford, 2015.
2. un_uzb_concept_of_establishing_and_managing_Local_Government_Information_Centers_uzbwww.uz.undp.org 01.06.2012
3. www.UzA.uz

3 un_uzb_concept_of_establishing_and_managing_Local_Government_Information_Centers_uzbwww.uz.undp.org 01.06.2012

FERGANA VALLEY'S HONOURABLE NARRATOR

Tojiboeva Dilovar Ergashali kizi.

Fergana regional branch of the Uzbek State Institute of Arts and Culture

***Annotation** The paper gives data concerning diverse types of traditional and modern art, the history of folklore and individuals who contributed to the improvement of the Uzbek folklore. As well as that some specific schools were organized for talented people. In the article you can see some information about great bakhshies (performers) and their precious works.*

Key words: types of arts, folklore, performers.

Introduction

Uzbekistan is proud of its unique culture, which has been forming for thousands of years. The history and culture of our ancient land have been formed under the influence of different dynasties and peoples living in Uzbekistan. From the past Uzbek people have been really talented in each types of art. Actually Art is dismantled into disparate sections which are gathered in folklore such as Uzbek dance, sculpture, national music, literature and etc.

Types of arts

In order to introduce our national culture, I am going to give some data about types of arts. Initially, literature is rich folklore – speakings or oral folk arts. The people wrote and handed down heroic epics, whose characters were heroes, presented in the images of evil forces, who were fighting against their oppressors and enslavers. This is simple examples how epics of folklore, such as “Koroghlu” and “Alpomys” were created. In addition, we can see precious wealth which were inherited by great people in Uzbek literature. The golden age of Uzbek literature fell on historical epoch of Amir Temur and his dynasty. Furthermore, it is

that period, when the great oriental poet, philosopher and politician Alisher Navoi, who is considered to be a classic of Uzbek literature and founder of the Uzbek language, was flourishing. His one of the immortal works is “Khamasa” which is known as “Chordevon”.

Traditional Uzbek music has ancient sources which are famous in the world. Folklore Uzbek music which came from the people is divided into many genres. Among them are lullabies and children’s songs as well as ritual, work, daily life songs, songs-dialogues, dancing and lyric fados. Classic Uzbek music is makom- a special music genre, which is characterized by drawling touching performance. Moreover, one of the amazing types of folklore is Uzbek dance which is very expressive. It presents all the beauty of nation. The main difference of Uzbek dance from dances of Eastern nations is the accent on complicated and expressive hand gestures and animated facial expressions. There are three schools of dance: Ferghana, Bukhara, Khorezm.

Folklore

Folklore is the most ancient and lively past of the country and it illustrates the

national value of the nation. The people who are inhabiting in Uzbekistan have rich folklore. Especially, if we say about folklore, most people firstly think about interguing and historical dostons such as “Farhad and Shirin”, “Kuntugmysh”, “Al-pomysh” and so on. Doston (from Persian) means “story” it is epic folklore and literature of the Middle East and South-east Asia. Dostons are either folkore or literary treatment of heroic myths, legends and fairy stories. It is clear that Doston has important role in folklore. Nowadays there are about 400 dostons which are sung by bakhshies (performers). Bakhshies sing the dostons with great skill. While singing dostons they utilize dumbira (musical instrument) to enhance attractiveness of the performance. Usually bakhshies sings about friendship, great heros, welfare, love for country which lead people to goodness.

On the top of that our president carried out a lot of great improvements in folklore. For instance, according to the decision by president of Uzbekistan, there are competitions among bakhshies in once two years in Khorezm. The doston performers with dutar and bulaman (musical instruments) in Khorezm region. Transcaucasian tar and Russian accordion became very popular in the middle of the last century in Kharezm region. Nowadays, bakhshies of Kharezm region utilize tar, accordion and doira (musical instrument). They sing with traditional voice. Moreover, songs from dostons are very popular in Khorezm region in contrast to other regions and they are used almost everywhere. Besides, such per-

formers can take part in international competitions and they can show off their talent and our country’s culture. If I say concerning history of folklore, two ancient heroes play an important role in Uzbek folklore. One is Tamerlane (1336-1405) a Mongol who conquered parts of present-day India, Syria, and southern Russia. His grandson Ulughbek (1334-1449), has become another legendary, almost sacred personality. He made great contributions to the sciences, especially astronomy.

As well as that there were some rulers who had their own bakhshies. For instance, Chenghis Khan had Ulugh Zhirchi bakhshi, Tuhtamish had Kamolzoda and Muhammad Rahimhon had Riza bakhshi and etc. The folkorists define the following bakhshi school in the territory of Uzbekistan:

- Bulungur school
- Kurgan school
- Shakhrisabz school
- Kamay school
- Khoresm school
- Karakalpak school.

Performers (bakhshies)

As I mentioned above, there were great and well-talented bakhshies (performers) in Uzbekistan. One of them is Buri bakhshi who lived in Ferghana which is well known as the centre of the singers. He is nominated with the award namely “The best bakhshi in Uzbekistan”. His father, Sulton bakhshi, was also well-educated and popular performers of dostons. Buri bakhshi was taught by his brother who was Jura bakhshi. Particu-

larly he sang with dutars in order to make dostons more expressive. He sang different variations of dostons such as Alpomysh whose variation was named as “Masbachcha” by Buri bakhshi. Except this, he wrote diverse modern songs which were “The channel of Norin”, “Indolences” and others. Also he participated in the Olympic that was carried out in Tashkent and he won awards. He was so talented that he played on any folk instruments, made interestingly narrating the text, sang radically different from those of modern and traditional vocals, could narrate the same story in disparate ways, composed poetry without preparation and was an actor. The important thing is that during the building of the channel of Ferghana in 1939, he contributed to the work with his help. On the top of that he wrote a poet devoting to the Fergana channel which is namely “In the channel”:

Kolxozchilar tuman-tuman,
Mard yigitlar bo'lsin omon.
Qancha azamat qahramon
Ishlaydi kanal ichinda....

(The meaning is that There is a great deal of workers, I wish all brave guys are healthy, A lot of great heroes work in the channel.)

Conclusion

Such kind of great people who contributed to the enhancement of the country are respectable and we always appreciate them and their works which were inherited. In order to introduce our culture to the world we should increase our traditional folklore perfectly and should create any facilities for such kind of talented people.

References:

1. Ibrohim Bekmuradov, Doston, singing a song. Fergana: the director of the art museum
2. T. Mirzayev, Bakhshies' epic creative work, T., 1979

MILLIY QADRYATLARIMIZ VA MA'NAVIY MEROSLARIMIZNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI O'RNI

Yadgarova Nigoraxon Abdusattarovna,

Andijon viloyati, Baliqchi tumani 8-umumta'lim maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada yosh avlod tarbiyasida ma'naviy meroslarimiz milliy qadryatlarimizni tatbiq qilish, o'sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasi uchun muxim ekanligi yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: Urf-odat, ta'lim-tarbiya, azaliy qadryatlarimiz.

Azal-azaldan xammamizga ayonki yosh avlod tarbiyasida ma'naviy meroslarimiz o'рни beqiyos. O'z millati qadrya va ananalarini ezozlamagan xalq, millat tanazulga yuz tutganini ko'p tarixiy voqealar orqali o'z isbotini topganligi xammamizga ma'lum. Butun islom ahli tan olgan Imom Buxoriy bizga qoldirgan ma'naviy me'rosi, biz uchun yeng katta ma'naviy boylik. Imom Buxoriy xadislardan xam shuni anglash mumkinki yosh avlod tarbiyasida milliy qadryatlarimizni o'рни juda ham muxim. Pedagog sifatida shuni ayta olamanki yosh avlod tarbiyasida ma'naviy meroslarimiz azaliy qadryatlarimizni xar bir yosh avlodga uqtirish va ongiga singdira olsak ularni xech kim g'arazli g'oyalari og'dira olmasligi, yurti va xalqi uchun komil inson bo'lib yurtiga xizmat qilishi ma'lum.

Azaliy meroslarimiz bizning kuchimiz g'ururimiz. Musofir yurtlarda yurgan yurtdoshlarimiz misolida olsak ko'p yillar mobaynida ish yoki taqdir yukmi bilan o'sha yerda yashayotgan yurtdoshlarimiz azaliy qadryatlarimizdan bo'lmish o'zbekim ramzi atlas yoki do'ppi kiygan insonni ko'rsa qanchalik to'liqlanib g'ururlanib ketishi o'zigagina ayon.

Azaliy qadryatlarimizdan biri bo'lgan do'ppi insonga qanchalik ko'rk berishini ko'rganmisiz? Men ko'rganman boshida do'ppi qo'li ko'ksida o'quvchi qizlar timsolida ko'raman. Qanchalik ko'rkam ibo-xayo ko'rk beradi. Shu oddiygina do'ppi: O'sib kelayotgan yosh avlodni urf-oddatlarimizga, azaliy qadryatlarmizga, tariximizga, ma'naviy meroslarimizga xurmat qilish ularni asl mohiyatini anglashlarida yordam berishimiz zarur. Tarbiya asosan oiladan boshlanadi. Oila boshliqlari ham xonadonida o'z farzandlari azaliy qadryatlarimizni o'rgatib borishi zarur. Hozirda ko'p yoshlarimiz milliy qadryatlarimizga hurmatsizlik qilib urf-odatlarimizni mensimay qo'yayotgani xech kimga sir emas. Bunga sabab nima?... Biz bu kamsitilishlarni oldini olmasak o'sib kelayotgan yosh avlodni xoli nima kechadi?.. Buni oldini olish uchun biz aavlombor ulug' bobokalonlarimiz Zaxiriddin Muxammad Bobur asarlaridan, Imom Buxoriy xadislardan foydalanib yosh avlodni xamjixatlikda milliy qadryatlarga, urf-odatlarga xurmat bilan qarash aqlan yuksak manaviyatli shaxs qilib tarbiyalashimiz lozim.

Bunga misol qilib muhtaram yurtboshimiz Shavkat Miromonovich Miz-

iyoevning 2019 yil 04 sentabrdagi PQ-4430-sonli "Ilmiy-ma'rifiy soxa faolyatini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bunga yaqqol misoldir.

Qarorda mamlakatimizda milliy ananalar va qadryatlarimizni rivojlantirish ulug'alloma va ajdodlarimiz tarixini chuqur o'rganish, yoshlar ongida vatanga muxabbat, ilm ma'rifatli, intellektual, barkamol avlod qilib tarbiyalash davlat siyosatining ustevor yo'nalishi ekanligi aytib o'tilgan.

Shundan xulosa qilish mumkinki ta'lim muassasalarida xar bir fan o'qituvchisi, xar bir yog avlodga azaliy qadryatlarimizdan xikoyalar misollar keltirib, xar bir o'quvchining qiziqishlaridan kelib chiqib ta'lim berib borishi lozim.

Bunga nafaqat ma'naviyat o'qituvchilari balki xarimiz ma'sulmiz!

Maktabgacha ta'lim muassasalarida xam yosh avlodga urf-odat, milliy qadryatlarimizga oid mashg'ulotlar olib borish.

Maktab, kollej, litsey talaba o'quvchilari o'rtasida milliy qadryatlarimiz urf-odatlariga oid ko'rik tanlovlar tashkil etish.

Azaliy urf-odatlarimiz, ma'naviy meroslarimiz xar bir muassasalarda fan sifatida kiritilishi, yosh avlodga ko'proq azaliy qadryatlarimiz kelajagimiz bilan bog'liqligini tushuntirish.

Shularni bosqichma-bosqich amalga oshirimiz darkor. Muxtaram Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoevning qarorlarini ta'lim bilan uzviy bog'liq jixatlarini o'rganib, yosh avlodni ma'naviy yetuk shaxs yetib tarbiyalashda xammamiz xamjixatlikda xarakat qilishimiz kerak! Bu xar birimizning fuqarolik burchimizdir.

Shuningdek, yoshlar tarbiyasini shakl-

lantirishda oliy o'quv yurtlaridagi boshlang'ich tashkilotlar o'z oldiga quyidagi asosiy vazifalarni qo'yadi:

- yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadryatlarga xurmat ruxida tarbiyalash, ongi va qalbida mustaqillik go'oyalarga sodiqlik, milliy o'zlikni anglash, Vatanga muxabbat va uning taqdiriga daxldordik, fidoiqlik xissini qaror toptirish va rivojlantirish:

- yoshlarga O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlarida belgilangan fuqarolik xuquq hamda majburiyatlarni taqdim etish, yurtimizda olib borilayotgan demokratik va xuquqiy isloxlarning mazmun- moxiyati va axamiyatini tkushintirish:

- oliy ta'lim muassasalarida yoshlar duch kelayotgan muommolar, ta'lim sifati, darajasi, davomatni o'rganish, darsliklardan foydalanish imkoniyatining, kutubxonalarning mavjudligi, shikoyatlarni ko'rib chiqishda yordam ko'rsatish:

- mutoola madaniyatini rivojlantirish va ommalashtirish, kitobga muxabbat o'yg'otish zarurligini takidlab o'tdi:

Buning uchun maktabgacha ta'lim muassasasidan boshlab yosh avlodga azaliy qadryatlarimizni uqtirib borishimiz lozim! Shundagina Prezidentimiz takidlab o'tganlaridek xar tomonlama yetuk, aqlan, manan yuksak, o'z tarixi azaliy qadryatlarini xurmat qiladigan, komil insonlar yetishtirishimiz mumkin.

O'z azaliy qadryatlarini xurmat qilgan ma'naviy meroslarni ezozlagan yosh avlod bilan biz buyuk kelajak qura olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасидан - 24.12.2019 йил

THE ROLE OF SCIENCE AND MORALITY IN THE VIEWS AND WORKS OF THE GREAT POET ALISHER NAVOI AND THE FEATURES THAT SET AN EXAMPLE FOR US

Yusupova Mahliyo,

Students of the Uzbek State University of World Languages, Faculty of Translation Theory (Uzbekistan)

Annotation: The role of science and ethics in the development of a person and his development of good character is very important. We cannot imagine these two concepts separately. We should follow the example of such a great poet as Alisher Navoi. And by doing so, we are trying to discover for ourselves the infinite world of knowledge.

Keywords: Science, morality, education and its importance, the struggle between good and evil, the personality of the perfect man

Аннотация: Роль науки и этики в развитии человека и его развитии хорошего характера очень важна. Мы не можем представить эти два понятия отдельно. Мы должны последовать примеру такого великого поэта, как Алишер Навои. И тем самым мы пытаемся открыть для себя бесконечный мир знаний.

Ключевые слова: наука, нравственность, воспитание и его значение, борьба добра со злом, личность совершенного человека.

The great thinker Alisher Navoi considers the pursuit of knowledge to be one of the most important qualities that serve to ensure human perfection. Science as a factor that saves man, the people from ignorance, ignorance describes. The poems written by Alisher reflected high artistic and philosophical ideas. For example, the following verses he recited to his teacher Lutfi are today has been admired by poetry lovers. Alisher Navoi, who has a deep knowledge, is respected among the people. will attract attention. His childhood friend Sultan Hussein Boykaro Alisher Navoi's talent, knowledge and outlook on life are high appreciates and appoints him as his minister. As a statesman Alisher Navoi worked in various fields of science and art: literature, history, linguistics, music, calligraphy, fine arts and in addition to making practical efforts for the development of architecture, he also paid spe-

cial attention to the issues of education and upbringing of young people. The great thinker created as a translation of his works "Khamisa", "Mahbub ul-qulub", "Vaqfiya", "Majlis un-nafois", "Muhokamat ul-lug'atayin" and "Arba'in" by Abdurahman Jami. In his works such as "Chihil Hadith" ("Forty Hadiths"), he expresses his views on educational issues.

The perfect man in the imagination of the scholar must be able to embody the highest human qualities in his image. For example, he must be creative, talented, and at the same time love science. According to Alisher Navoi, only a person who possesses such qualities believes in his own strength and intelligence. Only a person who firmly believes in his own strength and intelligence can withstand various difficulties. It can solve even the most complex problems. While highlighting the importance of being aware of science for man,

he also describes science as a lamp that illuminates the darkness, the sun that illuminates the path of life, and a factor that can reflect the true image of human beings. This idea is expressed in the work of the thinker “Nazm ul-javohir” as follows:

“Kim olim esa, nuqtada barhaq de oni,
Gar bazm tuzar, bihishti mutlaq de oni.

Har kimsaki, yo’q ilm anda ahmaq de oni,
Majlisdaki o’rin bo’lsa uchmaq de oni.”

In the content of these verses, a knowledgeable, intelligent person overcomes any difficulty in achieving his goal, and whoever takes science as his basis, he will never stumble, because science serves to ensure human happiness. reflected the idea that In the eleventh article of the epic Hayrat ul-abror, knowledge is the sun, the moon and the day are described as follows: “The shield of knowledge in the high search, the night of wrath, the “same” sun to illuminate and “lom” signifies the moon and “mim” signifies the day. And the candle of wrath is sharpened in my vision, the pit of ignorance appeared on the night of misguidance, on this night shaqovatdin fasona aytur. And the scientist’s existence is like a catastrophic sun the arrogance and ignorance of the ignorant and the ignorance of the land” (“ Science the highness of the sky like the stars, to illuminate the night of ignorance, the “ayn” shows the sun, the “lom” the moon, and the “mim” the day; about the dark appearance of the night of ignorance, who considers ignorance to be deep, reveals it in the night of evil, and tells the story of unhappiness on that night; it is reflected that the whole unhappy body of the scientist is as high as the sun, and the whole existence of the ignorant is as low as the earth, even if it is wealth”). Here, “ayn” means the sun, and “lom” means the moon

(form) is similar to the moon), and the meaning of “mim” is daytime. Alisher Navoi likens science to the sun, the moon and the sun, emphasizing that it is a means to happiness. Using the ideas put forward in the content of his works encourages people to be knowledgeable and enlightened. Mutafakkir ilmni recognizes that learning is a human duty for everyone. Educated and wise people believe that they will work for the benefit of their people and the development of their country. At the same time, Mirzo Ulugbek is considered to be one of such people, and his name will remain in the pages of history forever. The perfect man that Alisher Navoi dreamed of is not satisfied with just being educated. To describe him as a mature person, he is also required to have the qualities of patience, generosity, generosity, honesty, truthfulness, humility, decency, fidelity, and so on.

Every thought reflected in the works of Alisher Navoi has practical significance, for the thinker considers them to be his own great life based on experience. Alloma took for many years “Mahbub ul-qulub” based on his life observations and experience (“Love of Hearts”). “Hayrat ul-abror” in this play Ethics promoted in educational and moral works such as “Nazm ul-Javahir” further enriches the views in terms of content. The thinker explained the main purpose of writing “Mahbub ul-Qulub” at the beginning of the work as follows: – I have experienced good qualities. I have tasted both the honey and the poison of good and evil. I felt in my heart the harm done by the greedy and the generous, and the ointment I gave. Some conversations with people of the time and some friends are unaware of this situation and their hearts are not affected by these good and bad things...

Inform your friends and family about this type of conversation. It should be noted that the data on the characteristics of this category and let them have knowledge of the condition of each class, and then worthy people run to the service and refrain from talking to unworthy people let them know they need to and don't trust everyone too much.

Do not let Satan's traits become a toy for deception and deception. Who, If he wants to talk to different people, let my experience be an example. ”

The work consists of three parts. As Navoi himself points out, of the work in the first part, the behavior of people belonging to different categories; second people with good qualities and bad behavior, their peculiarities; and the third part describes the good deeds and qualities, the views on their formation in man. In this play, the scholar divides people into two categories, worthy and unworthy. Common in everyone's life the ability to distinguish inappropriate people from well-behaved people that it is important to have, with people with bad qualities. He stressed the need to avoid contact, and said that it would be useful to use “Mahbub ul-Qulub” in this regard. This fact

testifies to Alisher Navoi's personal life experience, which encourages young people to grow up to be perfect people.

In conclusion, Navoi pays special attention to the role of science in human development, the importance of the mind and cognition formed in the study of knowledge in human life, mental education and its essence. The scholar speaks of the spiritual and moral qualities inherent in man and describes each of these qualities. Satisfaction, patience humility, kindness to others, love loyalty, generosity, generosity, cabbage, kindness, gentle volunteering (hilm) such qualities as positive qualities and to each of them personal through reprimands and stories after the description fills their views with evidence. The poet's moral qualities

and the negative vices that are antonyms and ways to get rid of them described.

List of used literature:

1. Iristoy Kochkartoev “Jewels in the ocean of words”
2. Usmonjon Kasimov “Navoi and Saadi”
3. Khurshid Davron “Navoiynoma”
4. Khurshid Davron Library Commentary on the epic “Works of Alisher Navoi” Farhod and Shirin

АДАБИЁТ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ДАРСЛИКЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Хуршида Нишонова, Шоҳида Нишонова

Наманган шаҳридаги 43-мактабнинг Она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

Аннотация. *Адабиёт сабоқларини ўқитишдаги энг муҳим воситалардан бири бударсликдир. Ўқувчи ҳам, ўқитувчи ҳам бевосита адабиёт машғулотларида дарсликка мурожаат қилади ва дарслик асосида янги маълумотларни ўрганиши ва ўргатишини назарда тутлади. Ушбу мақолада адабиёт фанини ўқитиш, унда дарсликларнинг мавзу ва шакл тушилиши хусусида фикр юритилади.*

Адабиёт таълими ҳамма даврларда педагогиканинг асоси сифатида ўқувчини таълим билан бирга тарбиясини шакллантиришда муҳим восита бўлиб келган. Шунинг учун ҳам ўрта мактабларнинг 5-11 синфларида адабиёт илмига алоҳида эътибор қаратилган.

Адабиёт илмини умумий ўрта таълим мактабларида ўқитишдан кўзланган мақсад шундаки, биринчидан, билим олиш кўзда тутилган бўлса, иккинчидан, ўқучиларнинг ўзаро муносабатга киришишини шакллантириш. Агар адабиёт муаллими бу жиҳатларни намунали тарзда ривожлантира олса, кейинги жиҳатларни пайдо бўлишига тurtки бўлади. Улар, *оксиологик гедонистик, тарбиявий*¹ омиллardир. Демак мазкур омиллар ўрта таълим мактабларида адабиёт фанини ўқитишда педагогга учун қўлланма вазифасини ўташи, уни изчиллик билан сабоқ жараёнида шакллантириб борилиши мақсадга мувофиқдир.

Бунинг учун аввало дарсликдаги

мавзуларнинг қўлами, даврлаштирилиши муҳим аҳамият касб этади.

Ўтган асарнинг сўнгги ўн йиллигида адабиёт дарсликларидаги ўрганилиш объектлари бир қадар кўп, ўрганилиш учун назарда тутилган маълумотлар кенг қамровли эканини ҳисобга олган ҳолда, адабиёт тарихи, адабиётнинг сиёсий ижтимоий ҳаётдаги ўрни, унинг инсон маънавий камолоти ва унинг атроф муҳитга руҳий таъсири сингари кенг қўламли мавзулар бир қадар бошқа фанлар таркибига киритилдию жумладан, адабиёт тарихи ва унинг ўзи шаклланган ижтимоий ва сиёсий жараёндаги ўрни қўламидаги мавзулар тарих фани таркибига, адабиётнинг ижтимоий инсон руҳий камолотидаги ўрни, адабиётнинг яратилишининг миллий ва умуминсоний жиҳатларини ўзида акс эттирувчи мавзулар “Миллий истиқлол ғояси”, “Ватан туйғуси” тарбиявий соатлар таркибига киритилди. Ўқувчиларни мустақил изланишга ундаш мақсадида ўлкашунослик машғулотларини фан тўғарақлари, ҳамда факультативлар таркибига киритилди.

5-11 синф дарсликларидаги мавзулар қўламига эътибор берсак, дарсликнинг мазмуний тузилиши шундай.

¹ Лилов А. Коммуникативная функция литературы и искусства // В книге “Теория школы концепции (критические анализы). Художественная коммуникация и семиотика. – Москва. “Наука”, 1986. С. 223-225,

Биринчи, халқ оғзаки ижодининг ўқитилиши, Иккинчи, мумтоз адабиёт, миллий уйғониш даври адабиёти, XX аср адабиёти, жаҳон адабиёти ва умумий мавзу ичида назарий маълумотларга тўхталиб ўтилган. мазкур бошмавзуларни ўқитишда нималарга эътибор қаратилади.

Ўрта мактабларнинг 5-11 синфларида дастлаб ўрганилагидиган мавзу халқ оғзаки ижоди. Бунда кичик жанрдаги асарлардан йирик ҳажмдаги асарларгача босқичма босқич ўрганиб бориш назарда тутилган бўлиб, 5-6 синфда эرتак, мақол, топишмоқ, матал, латифа жанрларидаги асарларни ўрганилса, 7-синфдан бошлаб, дoston жанрини ўрганиш, бунда воқеан содда асардан мазмуни кенг қамровли дostonларни изчллик билан ўрганиш, у орқали асар яратилган замон ва макон қонуниятларини ўрганиш, ҳамда асардаги ғояни бугунги кун билан боғлаш жиҳатларини ўрганиш кўзда тутилган.

Ўқувчиларнинг тушунишини ҳисобга олган ҳолда антик адабиёт вакили Эзоп ва унинг масалларига ҳам мавзу ажратилган.

Мумтоз адабиёт вакиллари Яссавий, Навоий, Лутфий, Бобур, Отоий ижоди, ўрта асрлар туркий адабиёт вакиллари Машраб, Фурқат, Оғоҳий, Нодира, Увайсий асарлари, Муқимий лирикаси, орқали адабиётнинг классик кўриниши ва унинг миллий тафаккурдаги ўрни, унинг ўн асрлик оралиқдаги ҳам шаклан, ҳам мазмунон шаклланиши ҳақида ўқувчиларга маълумот етказиш билан бирга адаб бериш функцияси юзага чиқади.

Миллий уйғониш ва жадиd адабиёти вакиллари орқали таълим, мактаб ва эрк ҳақидаги қарашлар ўқувчиларнинг онгига сингдириб бориш, ўтган аср одамларининг тафаккури билан бугунги кун қарашларини солиштириш имконияти берилади. Шу билан бирга шуқроналик, қадрлаш ва англаш лаёқатини шакллантириш назарда тутилган.

Мустақилликкача ва мустақиллик давридаги ўзбек адабиётидаги янгиланган шакл, янгиланган мазмун ва тафаккур ўқувчиларга бегона эмас. Ўқувчилар ўзи мансуб бўлган жамият ва одамларга муносабат билдириши осонроқ кечеди ва улар атрофдаги инсонлар қилмишини асардаги қаҳрамонлар кечмишидан келиб чиқиб баҳолайдилар, муносабат билдирадилар ва тушунира оладилар.

Адабиёт илмининг яна бир томони саналган чет эл адабиёти вакиллари-нинг ҳаёти ва ижодини ўрганиш, улар-томонидан яратилган асарларнинг инсон бадий тафаккурига таъсирини ўрганиш ҳар бир синф адабиёт дарслиги алоҳида ўрин тутади. Мактаб дастурида 5-синфда Ханс Кристиан Андерсон, Антуан де Сент Экзюпери, Эзоп ва Нодар Думбадзенинг асарлари, 6-7 синфларда Жанни Родари, Муса Жалил асарлари жамланган. 8-11 синфларда ўқувчиларнинг ёши, дунёқарашини ва фикрлашини нуктаи назардан келиб чиқиб ижодкорларнинг асарлари сайланган бўлиб, бу асарларни ўқувчиларга ўргатилишидан кўзланган мақсад шуки, ўқувчи ўзбек адабиёти ва жаҳон адабиёти деган тушунчани англаши, жаҳон тафаккури, яъни умуминсоний тафаккур билан миллий тафаккур ҳақида му-

фассал тушунчага эга бўлиши, образларни ўрганиш орқали муқояса қилишини шакллантирилиши кўзда тутилган. Бу эса ўқувчининг юрт аталмиш кўрғоннинг ичидаги манбаллар билан кифояланмай, миллийликнинг ўзи билангина яшамай, умуминсониятга дахлдор ғояларни ўрганиш ва улардан келиб чиқиб ўзига муносиб йўл ва идеал танлаш имконини беради.

Ҳар бир бўлим ўқувчининг мустақил фикрлаши, англаш ва англата олиш маънасини шакллантириш учун хизмат қилади.

Адабиётшуносликнинг йирик тури саналган назарий маълумотларни ўрта мактаб ўқувчиларига ўргатилиши сўзнинг кудрати ва имкониятларини кўрсатилиши жиҳатидан алоҳида ўрин тутади бу, айниқса, 8-11-синф ўқувчилари учун. Мактаб дастурида 5-синфларда ҳикоя жанри, шеър ҳақида тушунча, 6-8 синфларда ҳам қисса, ҳам ҳикоя жанри, шеърини санъат, аруз вазни ва драматик жанрлар ҳақидаги тушунчалар ва 9-11 синфда фақат роман жанрига оид асарларга алоҳида соатлар ажратилмаган бўлсада, такрорлаш, мустаҳкам дарсларида, мустақил ўқиш ва бадиий таҳлил кечимлари ва факультативларда ўқувчиларга маълумотларни етказиш муҳим. Шунинг учун ҳам ўқитувчи ўзига аниқ бир мақсадни белгилаб олиши лозим бўлади. Бизнингча бундай сабоқларнинг мақсади, ўқувчиларга миллий адабиётимиз ва унинг ўзига хос жиҳатларини англатиш асосида миллий ўзлик ва миллий қадриятларга ҳурматни англатиш, сўзга муҳаббатни шакллантириш, назарий

маълумотлар ҳақидаги 5-11 синфлар учун бадиий асардан келиб чиқиб, назарий маълумотларни англатиш, ва ёдда сақлаб қолиш, ёзувчи таржимаи ҳоли билан ишлашга ўргатиш лаёқатини шакллантири бундай маълумотларни ўрганишдаги ўзига хос жиҳатларни тушунтириш ва уни бадиий асар мисолида ўрганишга рағбатлантириш, ўсмирларга ўзларининг ва ўзгаларнинг туйғуларига одилона муносабат билдириш ва мустақил фикрини баён эта олишларига қўмаклашишдан иборат.

Хулоса ўрнида шунини айтиш мумкинки, ўрта мактабларда адабиёт илмини ўрганишда, аввало дарсликларнинг тузилиши муҳим аҳамиятга эга. Дарсликлар ўқувчига ёшига мос бўлиши, ўқувчиларнинг руҳий-хиссий қарашларини инобатга олган ҳолда ўрганиш учун объект танланиши муҳим саналади. Бундан ташқари бадиий асарни таҳлил қилиш йўналишида назарий маълумотларнинг киритилиши адабиёт бу ўқувчига одоб ахлоқни ўргатувчи восита сифатидаги догма қарашни йўққа чиқариб, адабий асар соф бадиий – эстетик ҳодиса эканлигини янада ойдинлаштиради.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Қозокбой Йўлдош, Муҳайё Йўдош, Бадиий таҳлил асослари, -Т.; “Камалак” н. 2016.
2. Лилов А. Коммуникативная функция литературы и искусства// В книге “Теория и школы концепции(критические анализы). Художественная коммуникация и семиотика. – Москва. “Наука”, 1986.
3. Иззат Султон. Адабиёт назарияси. – Т.; “Ўқитувчи”, 2005.
4. Қуронова Д., Мамажонова З., Шералиева М., Адабиётшунослик луғати. –Т.; “Академнашр”, 2010.

